

Í ÒÐÀÆÅÍ ÈÅ ÑÍ ÖÈÀËÜÍ Í - Í Í ËÈÒÈ×ÅÑÊÍ È ÄÈÄÀÆÒÈÈÈ Á Í ÐÕÍ Í ÑÈÈÓ ÐÓÍ È×ÅÑÊÈÓ Í ÁÌ ßÓÍ ÈÉÀÓ

È. Ô. Í. Ñ. À. Í ÁÌ ÛÒÍ Å

Á Í àò÷í í é èèòåðàòóðâ, í í ñâýüáí í í é äðåááí áòþðéñéèí ðóí è÷åñéèí í àí ýóí èéàí, í åò åäéëí ñòâà í ðí í ñèðåëüí í èõ æàí ðí áí é àòðéáóöèè. Äñéää çà í ðèçí áí í ûí è áí ñòí êí áåääàí è Ó.Å.Èí ðøàí (**Èí ðø**, 1909:10,11) è Á.Í .Áåðí ðøòàí í í (**Áåðí ðøòàí**, 1946:33;1947:79,84), èèòåðàòóðî áåä È.Å.Ñòåáéâåââ í í ðåäåéëëæà ýòè òâéñòû êâé í í ýòè=åñéèå í ðí èçâåäåí èý æàí ðà èñòí ðèéí - áåðí è÷åñéí è í í ýí û, ñí çääí í ûâ í í «åäéí í é èèòåðàòóðí í é óðåäéöèè, ðåñí ðí ñòðáí áí í í é í à í áðéðí í é ðåððéðí ðèè è äééåðåéñý í åñéí ëüéí ñòí èåðéé» (**Ñòåáéâåââ**, 1963:160). Í åñí í ðöý í à áí çðåæåí èý ðÿäà óþðéí èí áí â, ñâí þ èí í öåí öèþ í í à í ñéåäââåðåëüí í áí éäçúâåäâ, í ðèååäåý óåäåèòåëüí ûâ í ðèí áðû èç áðåááí áéøèô è ñí áðâí áí í ûô ðí ðøðéñéí áí ñòðóí ñéí æåí èý, ðåñ÷éåí ýý èí í í çèöéí í í ûâ ñéí òââí û è ñâí áí ðè÷åñéèå öéééû òâéñòââ (Ñòåáéâåââ, 1966:149;1976:3,144). Èñòí äý èç ýóí áí, áâ í í ðåäåéäåí èå í ðèçí áí í áí éüøèí ñòâí áí ðøðéí èí áí â áåðí ûí è í áðéí í í áåðæéó á ðâáâ ðåô èèòåðàòóðí áåäâââ á è ðí ëüééí ðèñòââ (Óñí áí í â, 1984:149;1987:145; ðòí ýéí â, 1963:73,85; ðàðí áí í â, 1983:4,5; Èñäüðååââââ, 1996:112,156; Ýðéâåââââ, 1999:54,63).

Áí áñòâ ñ òâí, è èäåýí È.Å.Ñòåáéâåâí è áí çâåñòâ ðóí è÷åñéèå òâéñòû è äðåááí áòþðéñéí è í í ýçè èåñùí à ñéâí ðè÷åñéè í ðí åññý Á.Í .Æéðí óí ñééé. Í í áâí í áí èþ, í ðòí í í - áí èñâéñéèå í áäí èñè í í ñâí áí ó ðåðâéòåðó í á ýâéýþøñý í í ýòè=åñéèí è í ðí èçâåäåí èýí è, à í ðâåñòâéýþø ñí áí è, ýéí áû, í ðí çâé÷åñéèå í áäåðí áí ûâ òâéñòû, áâ çâåäåí í ûâ «èèòåéñéèí è í áñòâðâí è, í ðèñéâåí í ûí è èèòåéñéèí èí áðâðí ðí í, ÷òí áû í í ðèòü í àí ýóí áâí í í èí àéüí ûô áâññâéí â, óþðéñéèõ èååâí í â» (**Æéðí óí ñééé**, 1968:80). Áâéâåâ, èäí í ðèðóý áâí áçèñ óþðéñéâí áí í ðí èñòí æåâí èý ýòèò í àí ýóí èéâí â, ó÷âí ûé í äí í çí à÷í í óòååðæäâ, ÷òí ýòè òâéñòû áâæå

Í àì èñáí Ú «ñàí èí ééòàéñéèí èí i áðòåòí ðí » i í óñòí é-éâí é áí ñòí ÷ í é ðòåäèòéè æáí ðà yí èòàôéè, éí ðí ðí é i í á òáí ñòí èòùñý «òí üüéí i àéáí éâá áñääþùéåñý, i í áðùèå ñéóæèòü i ðí èí áðí i äéý i í ðí ñòâà» (**Æèòí óí ñééé**, 1968:80). Á éâ-áñòåå áí àéí áéè, éðí i á ééòàéñéèò éâí áí í úö è i áðäééè-áñéèò ñòåé, i í áçûååò èçååñòí úå i àäåðí áí úå i àäí èñé áðååí èò öäðåé Øóí áðà, Áàåèéí i èé, Áññèðéè, õåðòòí á, öðåðòó è i áðñí á (**Æèòí óí ñééé**, 1968:78).

I ài i ì i èì , ÷òí òâí ðèþ i i ðí çàè-åñêé e ñóùí i ñòè ðóí è-åñêèö i àäi èñâé i i äääðæèåþò A.Í. Ù åðåàé (Ù åðåàé, 1961:145) è N.Á. Èéýòòí ðí ûé (Èéýòòí ðí ûé N.Á., 1992: 7; 1992: 156), à èääþ i èèòåéñéí i i ðí èñòí æääí èè äääáí åþþðéñéèö i ài ýóí èéí â ai åðåúâ åñäåæí ðé í ài åöéèé ñéí i èí â O.Öèðò (Ååðí ðòàí , 1946:34).

Çañéðáæ Â.Í. Æðeðí óí ñéî áî â í áéðñòð è ðþððéî éî áðè è áí ü áâðéëëë. Í áí áéî á ääáí í îì ñeðó÷åð, ððóéî áî áñðåðóýñü áçäéÿäàì è çäñòð íé ûðð eðð, í í í áððåðäé â í áéî ðí ðí è ñðåðí áî è á àçäðò, í òðåððäí óâ í áéð-ëå ñàï í áûðò í é áððåðí áðþððéñéî é í ñéñù áí í í è í ïðé-áñéî é éððéúððóð. í ðàðåðð, í áí ñòð ðí í í ÿý ðí ÷éâ çðåðí èý ó-áí í áî ñí ðàðåððéëëâî è óáâðæððæðü í áûðæ í í ðí áâððäí óðà È.Â. Ñðåðæððâî è (Ñðåðæððâà, 1969:125,33). Ëí í ñðåðæððöý áâð í ûðð ðàðð, Á.Í. áððéî áññéëé í ðððåð: «È ðí ëüéî á 1965 áî áó í áéî ðððåðæí í é éí èáî é, í í ÿðéððæðéñý á èçäððæðüñðåð «Í áðéà» - «Í í ýçðéý áððåðí èð ðþððéî á VI- VIII áâðéî á» È.Â. Ñðåðæððâî è - óñðòð ýâððéé á í áðéâ áçäéÿä í à áððåðí áðþððéñéëå í áâí ñéñ èâéé í à í ðí çäð-áññéëå ðâðñòð, í á èí áþðñòð í ðí ðððåððâðð, áûðé í áî æððæðí í í è áéðñððæððæðü í í í ðí áâððäí óð. È ñí æððæðí èþ, çäñéððæð ñðåððâð ðððí áî, áî ýçí ü í í áðéçí û è í áùðââ áððæððæðí èð á è í ðí áâðñí ýâðéáí èýí í áððéð í áëüí ûððéúððóð í ðððæððæðñü è í à ñðåðñââ ýðí áî í ðððéúððéý. í í í áññéé áî ðýí óþ í á í ðí áâððæðñü, ðí óñí áððí í çàí àé-ðâðæðñü. È áñâ ýðé áî áûððññéý ðððæðñü í ûðð ÷éððæððæðü çí áí èáî í í ýçðéé áððåðí èð ðþððéî á áûðæ í áâððæðñü »¹

Ääéñöåèöåéüí 1, äððåáí áðþþðéñéèá ððí è-åñéèá 1 àí ýóí èéè í åéüçý ñ-èðåðü öí éüééí í äääðöí áí ûí è ýí èðåðöýí è. Öäéñöú ñí ñòååéÿéèñü á í ñí 1 áí 1 í 1 ðè æèçí è áäðöí åå, 1 éí öí ððöü 1 í è ðåññéåçüååþþo, à 1 ñéå èö ñí åððé èééþ-æéñü á éí 1 í éåéñí 1 í áðååáåéüí ûö ñí 1 ððæåí èé (Äóí èéåå, 1967:331; Ñòååéååà, 1965:60,61; Äåðí øøàí, 1946:40). 1 í è èí áþþ ðååéüí ûö ååðöí ðí á, 1 ððæåéåþþo áí éüøéå èñòí ðèééí - 1 í èéðè-åñéèå ñí áûðøéý, áúéé

Ní ñáaří Ú éaëe ëëðaðaðaðoóří úa ī ðí eçáâáááí èý ní öeàeüí ī - aëäáæðoë÷áñéí é è aáæðaðoëí ī ī é óñõaáí áâéí é (**Aóí** èëäâ, 1967:330,336;**Áâðí** ðøðàí, 1946:33; **Nõåáæââà**, 1966:99). Áí eäå ðí áí, ýòè ī áäí èñè ñòàâèëèñü ī á í à ī áùëö eëäâáæðuáð, í á á i ñôðað i i ñâðâááí èý óñí i ðøðoð áâðí áâ, á í à áéäí úo ī æðâéáí ī úo i áñòðað (I ì ðøðúí èí, I ëí ñêèö, 1990), í à ñòð ýí éâ èâðâáááí ī á (**Èëýøðí** ðí ûé, **Nõéðaí** áâ, 1992:104) o í ñâðâéðâñòðéí á áí ðí á, á i áñòðað áââ ðí áí áéëèñü i i i èí èëe áâëëèëö êââááí áâ è áâðí áâ. (**Áâðí** ðøðàí, 1946:33) È.Á. Nõåáæââà í á i ñí i áâ áëðááí ðí áí áí áéëçá i ðøðøëá è áûâáí áó, ÷ðí «í ðí ñí ñêèá ðâæñòðú áðýä èëe i i æí i eââëëèöëðí áâðòú èâë èñòð ðëèí áðâðë÷áñéèá, è i i ðí i o ñí ûñëö è eââýí, ðí ðí ðûâ á i ñó ñâí æáí û, i i è ðí ðí áââááí áâûâááí ní áûâí ðí ñí è yí èðâðëyí è i á èí áþò, ðí ðý è áí ðøðeë áí i añ èâë ÷áñòðë i i ðâðâáâëüí i áí è i i eâëñâ» (**Nõåáæââà**, 1966:61).

Í í ì í áí èþ Ë.Á.Ñòåáéåâáí é, éåæäåÿ ñòðí èå äðåáí åòþðéñéèð
ñòèðí òåí ðí ûó òåéñòí á ì í æåð ðååí ýouñý éåéí é- ðí ì óçùéåéüí íé Ôðåçå,
à åñå ñí ÷éí áí èå - í í ðåååéåí íé ì åéí åéè, éí ðí ðåÿ í í éó÷ååò ñåí å
ååéüí áéøåå ðåçåéðéå á ì åðéí á ðåñòååòå ðþðéñéí é ééåññé÷åñéí é
í í ýçèè. «Í ðåéðòéèå èñéí í í åí ðþðéñéí åí ñòëòå, - í í å÷åðééåååò
Á.Ñòåáéåâáà, - çí åéå ðí ýüéí í åéí í ðéí öéí åí ñí ðí èçååååí èý
í í ýòé÷åñéí åí í ðí èçååååí èý - í áí èå è ðå÷éòåòéèå» (Ñòåáéåâáà, 1966:26).
Äðóåèí è ñéí åàí è, ðþðéí ýçù÷í ûå í åðí åú, åóåó÷ è í åí èí èç ñåí ûó
åðåí í ðí ûó í åðí åí á ýí í ðåååéåí åååéí åúý í á ðí ýüéí ÷éòåéè ýòé
í ðéöéèåéüí ûå í ðí èéåí åòéè åéååéðé÷åñéí é èéòåðåòðú, í í è, åéåéí í,
í åí åååééè èó ðåçí åðåí í ûí ñòèðí í, åí åéí åé÷í í èüðåñçñéèí í åí åñ÷è. È
ååòí ðú ýòéò òåéñòí á, è ÷éòåòåéè åéååéè å ýòéò í àí ýóí èéåò ÷òí - ðí
ñåýòí á, í åååýéñü, ÷òí í í è åóåòå ñí í ñí åñòåí ååòü ñí èí ÷áí èþ,
åí ñí èòåí èþ è óñí åóó á èò ååéåò.

Ñëüøàë ÿ, ÷òî Äæåì øèä, áëàæåí í ûé ï î ï ðèðî äå,

Í àjj̄ èñàë Í à êàì Í å ó Í à÷àëà èñòî ÷Í èéà:

«Ó ýòî ãî èñòî ÷í èêà ì í î ãèå, êàê ì ú, î òäûõàëè,

186   **Î OÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅEÜÍ T - T Í EÈOÈxÅÑÉT É
ÄÈÄAÆÖÈÈ È A Í ĐÖT Í ÑÈÈÖ ĐÓT ÈxÅÑÈÈÖ T AÌ BÒI ÈÈAÖ**

È óøëè, ÷òi áù (í àââéè) nì áæèòü ñâî è t ÷è,

Çàöåàòèëè i û i èò i óæåñòâi i è ñèëi é,

i i i a ói åñëè (åäi n ñi ái þ) a i i åèëö» (I óooàði a, 1960:1)

Nðaaí èòåëüí ûé aí åèëç ýòëö nòèöi a ñ äðåâi åòþðêñëèi è n ÷éi ái èyì è i çâi eyåò óñòái i àèòü i i ðåäæäi i ñi ñòi ñòòâi a i áùâé èt i i çèöè i ði èçåâääi èé è t ðèâi aò i i ènâi èy n ñòòâi èé, ÷òi i i ðåäâðæäåò ñòi è÷éâi è i ðåâi ñòåâi i i ñòe äðåâi eó ðåäæöèé a i i i i èñòi ðè÷åñëi i ýoâi a. I ñi áâi i i ái åâòüé i àòåðèäi åëy ñòâi aí èy åâþò ðåêñòu «Äèâaí a åoââòèò þðê» I .Èaøâaðè, i i ñâýüâi i ûå aèoââi ðþðêi a ñ òâi åoââi è, åéâoâði è, è ðåêñòu i aï ýoâi èéi a ã ÷ñòu ïþðü- ðåââi a è ði i üþðôéâ. N äðåâi è ñòi ði i û, i åçèâaðåëüí ûå i ði èçåâääi èy, n ñòâi i ûå a «Äèâaí a», èi åþò i aï åéi i áùââi n i y i i è «Èoââäo åéëëa» P ñòâa Åæâñââo a. I i y i i o ðaçâaðèä i äðåâi åòþðêñëi è åèââæò÷åñëi è èòåðâoðòu i a i åyçâaðåëüí i ñâýçüââòu èñëeþ÷èòåëüí i ñ åëëy i èai èèòâéñëi è, äðåâñëi è è t åðñèâñëi è èòåðâoðòu i i aï i aï i ði aâ, a i i è i åþò åéoâi èëå i áùââòþðêñëeå èi ði è.

Ðàçói åâoñy, i åëüçy i ðòðèoâòü, ÷òi äðåâi åòþðêñëeå ðói è÷åñëèå ðåêñòu, åûñâ÷âi i ûå i a êâi i y, i i åëè aí ci èéi óòü i i a åëëy i èâi ðòi åðñèâñëo, èèòâéñëèò, i åðñèâñëò ñóâi æâñòâi i ûo ñòâi åâðòi a, èç i åðâæâæòèä i i åâëâè i ðâðâé- i i èéi aí åâââi a i ñ ñòâñòâi aí ñi i i èi aí èé èñòi ðòe i aði aâ è i ñòâñòâaâa. Åâäü âñy ðþðêñëay èèòåðâoðòa ðâçâæâææñü a åâéi i è aí ñòi ÷i i è ñèñòâi a èèòåðâoðòi ûo åçâe i i ñâýçâé èââi a åâëâæi, ðâe è a ñòââi èòåëüí i i åâââi aí i ði ðòi åââi. I aí åéi åëëy i èa a òâéëo ñëo÷åyö åñââââ åñââââ åçâe i ûi. I i èâçâaðåëüí i a y i i i èâi a åññâæçüââi èa A. I .Åâði ðòi a: «Åñëè a åéoâi èi è äðåâi i ñòe i åéâñòu èëðâæçi a åúëa a i i èòðè÷åñëi i i ði i ðòi i è è åâðóñââ, ði a èòëüðòi i i - i i a åñëa i åéâñòuþ åâþðñââ. N yòëi n ñâæñi u i i åëâ èññëââi åâðâëè Nòâði aí è i i åi åi åââââ (Åâði ðòi , 1997:441). Ðâi aí åâââ, ñðaaí aí èy aí ñòi èi åââi a èèòâéñëeò è ðþðêñëeò ñòâñòâi a, i åðâæâæñü i åûñâ÷âi i ûo i a i ði y i èëâò ïþðü- ðåââi o è Äèëââ- èâââi o, i i èâçâæè, ÷òi i è a ñi åâðæâi èè, i è a ðâðâæâðâ è ñòëëå èçéi æâi èy n i åñòëé i i è i åi åþò i è ÷ââi i åâââi: «Åñëè aú «èèòåðâoðòi ûé ñâðâæâð» i ðòi i ñëëo i åââi èñâé åñë çâe i ñòâi åâi o èëòâéðââ, - i èøðâo È. A. Nòââæââ, - ði ñëââi åâëi aú i åëëââðò, ÷òi è èèòâéñëeò è ðþðêñëeò ñòâñòu, åûñâ÷âi i ûå èèòâéñëi è i åñòâði è i i i ðëëâçò èèòâéñëi aí èi i åðâði ðâ, aí åëëi u èi åðü ñi ði - ði i åùââ a ñòëëâ èçéi æâi èy. I i y i aí i åo, åâëi i ði åâââò è ñâi A. I .Æèði ói ñëëé» (Nòââæââ, 1969:130).

Í aí aí ðí ò, á óí áá èññéääí ááí èý í ú óáéääëë í ní aí áääí èá í ðéäí í a èçí áðåæäí èý ááéñðåèòðåëü í ñòë á áí éäá í í çáí èó í ðí èçåääääí èýö ðþðéí ýçú÷í í é níí ááñí í ñòë – í ò í àòí óää Èáøåäðé áí áäéëéí áí Áaaóðá. Èñòí äý èç ýóí áí, í ú í áéí ní áéí óðåäðæäðü, ÷òí è í í èðóáó èääé, è í í ní áäðæäí èþ, è í í óáðåèòðó óóäí æåñòåáí í í áí èçí áðåæäí èý ñðåäí áåäéí ááy ðóí è-÷åñéàý èèòðåðåðó ÿäéyåñý ñai í áúðí Úí òáí ðái èái ñéí áåñí í áí èñéóññòå áúñí éí áí ðóí áí ý è áåñòåí í Úí í áðaçòí í í èðí áí é èeoðåðoðñ.

Í aí aéí òaéí á nòðaáí áí èá ní ðaáðæéëéâí èèøü á í í aððééâáí èé
í ní áí é aððóðaæúí í nòðe aððáí áðþðéñéí é í í ýçèè aëý náí ááí aððáí áí è è að
ðí èè á ní öðææúí í - í í eðððe-ðñéí é aððéí è í áùðnòða, òðæ ëðæ Óðí èððéy
ððí è-ðñééð oðæñðí á í á í ððáí è-ððææéñü ðí eððéí í í eðððe-ðñéí é
áððéæððæðæ. Í aððyáo n í áé ní nòðuñðoðí áððæ ñéí èðððe-í ay í í ýçèy,
áððéþ-ðþðuðy á ñáðáy í áð-í í - ððééí ní ðñéðæ, ððæðæðí cí í -
í èððí èí að-ðñéðæ, èððéððí áí - èððæí èí að-ðñéðæ áí cçððáí èý í aððí ãá è
í í èñðí èá èððææðæðí áððí áí ûðò ðð-ðñééð oðí áúðoðé- ððððáç í ððéçí ó
ðððæððæðí í í é ðððáí aððæððæðí í í èñðñoðí û. Áððæðí è ñéí áððí è, yðð ððæñðoðú
í í ãéð ñéðæððú è í í eðððe-ðñéðæí áûðnòðí èáí èáí, è aððéí áûð
èñðí ðð-ðñéðæí ní í áûðí èáí, è èðððæððæððí ûí è í að-ðñéðæí ñððæñðoðí í
ðí áððæí èí að-ðñéðæí í í ýçèy áí ní ððéí èí aððæñü áí èáð ãéðáæðæ, ð-ðí èí aððæ- èéðæí á
í í çáí èð yí í ððæ. Éáí á í èð æððæ ñéðæððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ
í í èðððæððæððí ûð, ððæ è í ððæððe-ðñéðæ- í ððéðæðæí ûð ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ
í í ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ
í í ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ ððæ
í í ððæ ððæ
í í ððæ
í í

Î nî ááí í î í éàçàòâéüí û á yóí í í éáí á î í áéè ñéäý í ááí èñü, èéòåðåòòðí ûá í àí yóí èéè, í í ñâýùáí í ûá Èþéü- ðääéí ó, Áééää- èääáí ó, Óí í üþéöéó, í í ðéâú ëí ðí ðüö Í àí ðääéáí û í à ðääçåèòéå áëäáí ûö ðäí áäí ööé í - í í èéòåéüí í èéòåéü- ãñéí é áëäæåéöè- ãñéí é èéòåðåòòðû yí í ðé ðäí í ááí ñðääí áååéí äüy. Í í á-åðééåáäý yóó í ûñüü, È.Í .Áóí èéåå ñí ðåååééååí í èøåò: «Óåéñòû áæéòåöéí í ûö áí ççåáí èé óååéí áå- áí û áéý í áçéäåí èý í ðé ëáí êáí. Í í èáí èéå í ðåååðåòéåñü á áëäåéòééó» (**Áóí èéåå, 1967:336.**).

Ääéñöåèòåèëüí 1, 1 åñî 1 öðöý 1 à èçåâñöí óþ 1 öðåòåéí ñòü ðàçì áðå ñåéñöí á, èäí èääðí 1 ñòü èçéí æáí èý, nî ÷éí áí èý 1 åðåùö 1 èñàòåëéé 1 ðþðéí ýçü÷í 1 é èéòåðåòåðöû Éí èúä- òååéí à, ðí 1 üþêóéà è äðååèö ååòí ðí á - ýðéèé 1 ðèí áð ñéí èðåòå÷í 1 áí 1 èñáí èý áí èúøèö èñöí ðèéí - 1 1 èéøè÷åññéö, èéøüöí áí - èääí èí áè÷åññéö, ðåéèåéí cí 1 - ðééí nî ôññéö áí ççðåí èé 1 ðþðéñéí áí 1 èðå á nî 1 ñååòñöåèè ñ ñðääí áååéí åùí è óoäí æåñòååí 1 ûí è 1 1 ðí áí è è ýðéèåòí è, à òåéæå 1 áðåçåö 1 1 èáí è÷åññéí è èéòåðåòåðöû, nî ÷åðååòåé á ñååå ñðåæòèöí 1 úå ðí ðí û 1 ðåòí ðñéí áí èñéóññòåà è «ñí çääí èý èääåæüí ûõ 1 áðåçöí á á èå-åñòåå í àçéäåòåëüí ûõ 1 ðèí áðí á» (**Nòååéååà, 1976:166**), áúí 1 éí ýðøèö nî òèåæüí óþ ðí èéøè

Í Óðàâñòðåáí í í - áæääéðè÷ðñéí áí èäääéä ñðåááí áââéí áí áí óþðéñéí áí í áùñòðåáà. Tí á÷ðééàäý ðí éü èäääéä ðí áí áðåí áí è, Á.B.Áóðåáè÷í ðí á÷ðééàäý: «Èäääé áúí í éí ýé ñóùñòðåáí í óþ ñí öeäéüí óþ óóí éöéþ è áúðåæäé ääéñòðåéðäéüí óþ óáí ááí öeþ æecí è ñðåáí áââéí áí áí í áùñòðåáà» (Áóðåáè÷, 1972:278).

Èäé óæä ñéàçäí í, áñå ñí ÷éí áí èý í ððí í ñéèo í àí ýðí èéí áí áí èñäí Ú á í í èäí è÷ðñéí í ðí í á, í í áåç óéàçäí èý éí ððåðí í áí èí áí è. Ýðí áûçâäéí áí èüðèá í áó÷í ûá ñí í ðð, çàñòðåééí ñàí ûð áûâàþñéöñý ó÷ðí ûð- áí ñòí áí áââáí áí èñéäðü ðñòí ðð÷ðñéóþ í áó è í ðð÷ðí ó èo ñí ñòðåééí èý á í í ððåäééí í í é ððí í í éí áð÷ðñéí è í í ñéäáí áâðåééüí í ñòð è í óðåí óðí í í ððéäí áí ñí í ñòðåééí èý ñââäáí èé ððí è÷ðñééð í áäí èñäé ñ ððéðí èéí èððåáí í èððåéñééð ðñòí ðð÷ðñééð ðñòí ÷í èéí áí è ñí ÷éí áí èé áðåááí - í áðñèáñééð èñòí ððí áðåðóí á. Tí ðí áéäí áí ñéí æí ýéñü áùå òáí , ÷ðí ððí è÷ðñééð õåñòðú áí á÷ðéä ñí çââäééñü èåé «èððåðåðóðí ûá í ðí èçââäáí èý, í á í í áéäæàùéá í áðåäåééá» (Áóí èéäá, 1967:331; Ñóðåééàáà, 1976:110) í ðð èæecí è áéäáí ðð ëäâáí í á, í éí ðð ðð ðð è ððññéäçúðåþò, í í í í ñéä èó ñí áððò è áí áââéýéñü çâééþ÷ððåééüí áý ýí èððåðéý (Áóí èéäá, 1967:331; Èéýððí ðí ûé, 1964:63) ñ èäéí í è÷í ûí óéâçäí èäí áâðð ñí áððò áâððí ý í í áí ñòí ÷í í í ó ððéééð èâðí èñ÷ðñéáí èý. Á á í áí ýðí èéä ðí í üþéóéá í ðñòðñòðåðóþò áâðæä ýðéð ñââäáí èé. Tí ýðí í ó áâðð ñí ñòðåééí èý èððåðåðóðí ðð õåñòðóí á áí ñèð í í ðí ñòðåþñý ñí í ðí ðí ðí è. Á ñâýçè ñ ððéñòðåéé ðí èüéí èððåéí èó ðí ÷áé í áðåäåéæäí èý óþðéñééð áí éñé è ñ áéí áðí í ñòðþ ðí ðí ðéú èçéí æáí èý áðåí áí í í - í ðí ñòðåí ñòðåáí í ðð Í áí ððåééí èé, í á áñå ýñí í ðí ñòðåééüí í è áâí áðåðóð÷ðñééð áâí í ðð.

Óâí í á í áí áâ, áæäáí áâðý èñòí ððééí - èéí áâðéñòð÷ðñéí è è ððåðåðåðóðí ûí áí áéëçäí , á ðâéæä í á í ñí í áâí èé í àðåééééüí í áí èçó÷áí èý ñí áâðæäí èý õåñòðóí á è ñââäáí èé áí ñòí ÷í ðð ðð÷ðñééð èñòí ÷í èéí á ñòðåí áéäí í (Áåðí ððàí , 1946:3,78; Áóí èéäá, 1967:330,349; Èéýððí ðí ûé, 1964:3,79; Í áéí á, 1959:111; Èóðåéáðåáí í á, Ñúáüñéí á, 1982:5,17), ÷ðí ððí è÷ðñééä ñòðåéú í í èñûâðþò ñí áûðéý í áððéí áâ áí çðí æäâáí èý Áóí ðí áí óþðéñéí áí áââáí áðð í í ñéä í ððéí áðåðóáí èý í áçââéñéí í ñòð èé - í í á áâðæñò Èéððåý (Èéýððí ðí ûé, 1964:22,31). Ýðí áðåí ý Ýéüðéðéð- èââáí á (Áóðåéé- Èóððéóá, óí . á 691 á.), Éáí áââáí - èââáí á (Í í ÷æí, óí . á 716 á.) è Áééâá- èââáí á (Í í áéëýí, óí . á 734 á.).² xðí áû áâéüí áéðéä è ððåðåðóðí ûá áí áéëçü áûéé í í ýðí û, í áðåðéí ñý è í áéí ðí ðð ðâéððàí èñòí ððé.

² Á ñéí áéâð áâí áí áí á ððéñééð áââáí í á í í èððåéñééð èñòí ÷í èéí , ðâé èâé í áí í è óí áâ áéëí á ððéñééð è è ððåéñééð èñòí ÷í èéâð í áçââéñéí í í ðâéí , á ðâéæä èó áí áû ñí áððé.

190   **Í ÓÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Í - Í Í ÈÈÓÈ×ÂÑÉÍ É
ÄÈÄAÆÓÈÈÈ Á Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÉÈÖ Í AÌ BÒÍ ÈÉÅÖ**

Ãëóáî êèé   ñí öèàéüí í -   í í èèòè÷åñèéé   êðèçèñ   582- 602   áî áî á, áúçâáí í ûé   ñâí àðàòèñòñêèí   è   òáí ááí öèýí   è   áî ðüáí   é   çà   óääëü   áí óòðè   í ðâäyùááí   ðí áá,   í ðèåâæ   è   ðâñí   àáó   í   åðâí áí   ðþðéñéí áí   êäåáí   àðá   í   à   çáí   ááí   í -   ðþðéñéèé   è   áî   ñòí   í   -   ðþðéñééé   êäåáí   àðó,   èñòí   ðèý   éí   ðí   ðûö   ñ   603   áî   áà   øéá   ñí   ååðøáí   í   ðâçí   úí   è   í   öðýí   è,   Áñéè   çáí   ááí   ûé   éäåáí   àò   ðâçâéâæ   ñòðí   èòåéñòðâí   ååñýòéí á   áí   èüøéö   áí   ðí   áí   á,   óéðâí   eáí   í   ûö   í   íñåééí á,   í   á   óñòóí   åâøéö   í   íñåééí á   áí   ðâçí   åðâí   ðâí   í   åñðåáí   åååéí   áûö   áí   áí   á,   ñâñáí   èåñéí áí   Èðâí   à   Áèçáí   ðèé   (Ëéýøðí ðí ûé,   Ñóéðâí   í,   1992:85,98),   ðí   áí   ñòí   í   -   ðþðéñééé   êäåáí   àò   á   ðâçóéüøàðâ   í   åñéí   èüéèö   í   åóäà÷í   ûö   í   íñåééí á   è   ñðåæáí   èé   í   èüéèö   í   åñéäá   è   ñ   630   í   680   á,   í   íñåééí á   ðâðýé   ñâí   þ   í   åçâåèñèí   í   ñòü   èâé   ñâí   í   ñòí   ýòåéüí   í   á   áí   ñòåðñòðâí,   ðí   öý   ñí   ððâí   èé   ñâí   èö   í   íñåééí   á   í   èééí   ûö   éäåáí   í   á,   (Ëéýøðí ðí ûé,   1964:21,22).   Á   äáí   í   ûé   í   åðèí   á   ðþðéè   í   áí   áí   í   èðâðòí   í   íñåééèñü   ååðí   óöü   ñâí   þ   í   åçâåèñèí   í   ñòü   Èèòåÿ,   áí   çí   áí   í   åéýý   áí   áí   í   ûå   áûñòóí   eáí   èý   á   í   íñåééí á   í   íñåééí á   èé   áðèééé   í   åðâððâí   áí   èý   áéý   èéøåéñéí   è   í   áðèééé.   È   èéøü   á   679- 687   áí   äú   áí   ñòí   í   áû   ðþðéèé   á   ðâçóéüøàðâ   óí   í   ðí   í   é   áí   ðüáúá   áí   ññðâí   í   åèéèé   ñâí   á   áí   ñòåðñòðâí   (Ëéýøðí ðí ûé,   1964:21,22).   È   í   åðâðûí,   èòí   ýòí   ñääééæ,   áûé   Èóðøéå-   éäåáí   èç   ðí   áá   Áøéí   á,   í   ðéí   ýâøéèé   è   ý   Yéüðåðèø-   éäåáí.   Áâí   áééæåéøéí   í   íñåééí   èé   áí   ñâðí   èééí   í   áûé   í   ðâðûé   Òí   í   üþéôéé,   í   ñòåðñòðâí   í   íñåééí   èá   ñâí   èö   ååýí   èé   í   à   èâí   áí   í   é   ñòåðñòðâí   åðâðñéñéèí   ððí   è÷åñèéí   í   èñüí   í,   èçååñòí   ûé   í   íñåééí   á   åçüåáí   èâí   í   áäí   èñé   Òí   í   üþéôééá.

Ëçó÷àý   áäí   í   ûé   í   åðèí   á   ðþðéí   èí   áé   í   í   à÷åðéèååþò   í   áí   ó   åàæí   óþ   èñòí   ðè÷åñèóþ   í   ñí   ááí   í   ñòü   ñùåðååðøþ   ðåðàþùñþ   ðí   èü   á   ñí   ÷éí   áí   èé   ðâéñòðâí   á,   Áåééí   á   ðí   í,   ÷òí   í   íñåééí   ñí   åðòè   Yéüðåðèø-   éäåáí   á   (Ëóðøéå-   Áðåðéø),   á   ñèéø   í   àéí   èåðñòåå   áäí   ñúí   í   ååé   Èþéü-   ðâåééí   á   (Èþâ   Äýéå,   685- 731   áá.)   è   Áèéåå-   éäåáí   á   (l   í   àééýí,   684- 734   áá.)   á   691   áí   äó   ðâí   ñèééé   í   ðâñòðí   è   çáí   ýé   í   èéøåééé   áðâð   Yéüðåðèøá   Èäí   áäåí   (l   í   ÷æí,   óí   á   716   á.),   í   ðé   èí   ðí   í   íòí   á-áí   í   àéåññøééé   í   íñåééí   áí   áí   í   í -   í   íñåééí   áí   è   ýéí   í   í   è÷åñèéí   áí   í   åðóñåññøåå   áðí   ðí   áí   áí   ñòí   í   í -   ðþðéñéí   áí   èâåáí   àðâ,   í   áñéí   èüéí   óñí   åðí   ûö   éí   í   áí   èé   í   ðí   ðéá   èéøåéñéèö   àðí   èé   á   Ñâåååðí   í,   Èèòåå,   ðâçåðí   í   èéåáí   áé   (696- 697),   í   í   à÷éí   áí   èá   Ðóåû   è   çâóååò   áí   ñòåðñòðâå   èüðåûçí   á   (709- 710)   ñääééæéé   Èäí   áäåí   -   èäåáí   áí   ñí   í   àéí   í,   Óåí   ððæéüí   í   é   Áçééé.

Óâåðí   áâå   á   ñâí   á   í   áóñåññøåå,   áí   æäåééåí   í   ûé   í   áí   àññòí   í   é   àé÷í   í   ñòüþ,   èé÷í   í   é   åéåññøþ,   óí   í   áí   í   ûé   í   ñæååí   í   íñåééí,   Èäí   áäåí   -   éäåáí   ñòæé   í   åðøøåðü   óñòðåí   í   åéåí   í   ûé   í   íñåééí   è   í   åðåäå÷é   á   í   èüçó   ñâí   èö   åâðåéé,   í   íñåééí   áäåí   ñòæøåðååí   ñúí   á   Á,   åþ   í   áúýåééé   «í   àééñí   éäåáí   í   »   è   í   àçí   à÷éé   í   ðâåéøåéåí   çáí   áäí   í   é   ÷åñòð   éäåáí   àðâ,   Ðéøøé   éäåáí   á   í   íñåééí   èé   áí   áðí   ðí   é   ñúí   -   Èí   áéü.   Á   ðí   æå   áðâí   ý   çâéí   í   áû   í   ðâðååí   áäí   ðû

í ðâññòð í èí í àñëåäëÿ ñúí í áüÿ Ýëüðåðëø- êäåáí à Êþéü- ðåäéí è Áéëåå
í åñì í òðÿ í à ðí, ÷òí í í è á òí áðåí ý áüëè í ðí ñëåäëåí í ûí è
í í èéí áí áöåí è, áüëè í í èí í ñóüþ í òñðåðáí áí Ú í ò áí ñóàðñóååí í ûñ áäé.

Ãi áéâøðèñü i i ááâü, i ðeäâðæéâäýñü ñoði ái ái çâéí à, Êþþü- oââæí , ái çââé í à i ðâñòði è nâi áâi ñoðâðøââi áðâðâà Áéëââ- éâââi à, à ñâi ñoðâe ái áéââââ ðþðéñêèö âi éñê. È á i åðði ái ñâi áâi i ðââæâi éy Áéëââ- éâââi , áéâââi áâðý áéâéi é i i éèðâééâ, ái áééñy áúâi ái ûð ñoði áéé i éðâ - áúâðâðâðøâði à i áââði áði ái ay ði ðâi áéý, i i ñoði ái áââðééâi éâi i Úé áâi ðâði è i áââââ nâi þ i ðâði ñoâi i þ. Á 727 ái áo éèðâéñêèé èi i åððâði ð i ððñéââe ái ó ñoði ðûñý÷ éeïi ðââæéâ. Yði áúâðâ i -âi ü ùââðâðy i éâðââi çâ i éð i á ñâââði i é âðâi éðââ, éi ði ðûñé Áéëââ- éâââi i èéââââ i ðâðâðøââ. À i i ñâââði ñi áððâð Êþþü- ðââæí à á 731 ái áo áeý ðââðââi éy Áéëââ- éâââi à i i i ððñéââçó éèðâéñêi ái èi i åððâði ðâ Ñþâi üöçói à áúâi i ði ðââæâi i èç Éèðâðy ñi áðâðâæéü i â i i ñi éùñðâi (âi ái à-âæü i èé xæâi - Êþþé è ñâi i ái èé Êþþé Ýñi , ðâñðou i ðââi ñoði ái ûð ðoðâi æí èéâi â) i ái èðâðñòði i ñi ái ñoðâðñòðââi i i é i ðâ-âðâði , áûðââæâþùèi ñi ái éââi i ââi èâ è i ððñéâçi i «i i ñoði èðou ðoðâi ; i i ñoðââðou ñoðâðoði ââi ; i á aññâð -âðâðûðâð ñoâi áo i ái èñâðou âéâü ñðââæâi èé. Óéâçai i i ði ðââðâðou ðâñðou i ðââi ñoði ái ûð ðoðâi æí èéâi â ðâñi èñâðou âñâ i ðâ-âðâði i þ ðââi ði é, -ââi â ðþðéñêi i ái ñoðâðñòðââ âùâ i á ãúââæí » (Áè-óððéi , 1950:273). Èi ái i i yði ñi i áùâi èâ èââæâi ái ñi i áo i áâââði ûð âùâi ái âi á i ðââæü i ûð éèðâðâðoði âââi â "i éèðâéñêi i i ði èñði æââi èé i ði ñeðði i ñeðði ðâðñòði â" i i ðeïi ði ðâðâðâðâði i ái ñoâi ââððââ yí èñði èýði i ái ðâðñòðââ.

**Í ÓÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Í - Í ÊÈÖÈ×ÂÑÉÍ É
ÄÈÄAÆÖÈÈ È Å Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Í AÌ BÒÍ ÈÈÄÖ**

Ñéäääöåò ñêàçàöü, ÷òí ðàçåàëèí û ñí Í ðóæåí í í åí õðåí à, ñòàòööé Êþëü- òåäèí à, í àäí èñè í à èèòåéñéí i è ðþðéñéí i ýçüéäö í àéäåí û í . . Bäðèí öååùí á 1889 åí äö è èçó÷åí û Á.Á.Ðàäéí åùí á 1891 åí äö. Ñí i ñòååèöåéüí á èçó÷åí èå òåéñòí á óñòåí i åèéí, ÷òí á í èö í i èñàí û í ñí ðí í û í i èéí åí åöä ñí i åðå÷åéäö åðçí û ñí åðéí åí û í ðèøååöèö åéý åûðåæåí èý ñí åí eäçí i ååí èý. Í åí åéí èèòåéñéèå è åðååí åðþðéñéèå í åäí èñè ñòééèñòé÷åñéè í å èí åþö í è÷åí åùååäí . Í i í åí èþ Ñ.Á. Èéýøòí ðí í åí , èèòåéñéèå åðåååðû åùí i èéè èèòü í i ñéääí þþ ñòåäèþ ðååí ðû- åûðåçåèé í ðååååðèöåéüí í åí åñåí í ûå í à èåí åí ü çí åéè (Èéýøòí ðí ûé, 1964:64).

Åðååí åðþðéñéèå í åí ýöí èéè í ñååñåþö í å ðí èüéí æèçí û í åí åí åéäååí à, í i è çàòðååéååäþö í ðååøåñåðåþüèå í åðéí åú. Í åðýäö ñ åùøåí åçååí í ûí è éäååí åí è, í åí ðéí åð, óí i i èí åþöny èí åí à åéäååí ååðí ûö èé÷í i ñòåé, í ñí i ååòåéåé í åðåí åí ðþðéñéí åí åéäååí åöå Áöí ûí - åéäååí à (öí . á 552 á.) è Êñöåí è- åéäååí à (öí . á 553 á.) åéå èåååéüí ûö í ðååèöåéåé è åí åðí ååòåéåé åðþðéñéèö í åðí åí å åéý í åçèååí èý í i ðí åí . Åí åí öý í å ýöí , Á.Í. Ååðí øðåí ñí ðååååéèåí çàí åðééé: «Óåéñòú ýöèö í åí ýöí èéí å, í ñí åí í i èðöí í ûö, ýäéýþöñý ñåí åí åðåçí ûí è åðöí i èñöí è, - åéåæåñéé èç ýöèö í åí ýöí èéí å i ðååéüí í é åéååí é í i èñöí ðéé åþðí é» (Ååðí øðåí , 1946:31).

Èåé óæå ñêàçåí í, åñå èðöí í ûå òåéñòú í åí èñàí û å i i åí åí è÷åñéí i ðí í å. Ýöà ðåí ååí öèý åí åðååñå åùéå çàí å÷åí à åùå Á.Í. Ååðí øðåí í : «Óí i üþþéöé å ðåçéí i i åí åí è÷åñéí i ðí í å óéåçüåååò l i ÷æí è åñåí ó åþðéñéí i ó í åðí åö í åñåí è çàñéöåé Á åñåí þ i åðååäü ñåí åí åðåçí ûí i òååòí i Óí i üþþéöé åùé, í i åøåí ó i i åí èþ, í åí ýöí èé, èçååñòí ûé i i å í åçååí åí . Í i åéí åñéèé, å èí ðí ðí i l i ÷æí, ñòååý ååí, åéå í åååðí åí óþ ñòååéö, åñå åí ó åðååò Áåååéö- åéåååí ó i ðåå÷ååò Óí i üþþéöé» (Ååðí øðåí , 1946:31,32).

Ååéñòåèöåéüí í, í åéé÷éå åí ðüåú åçäeyäí å è i i åí èé ååòí ðí å í å åùçüåååò ñí i i åí èé. Á ðí æå åðåí ý Á.Í. Ååðí øðåí ðí ñòééé èç åéäö, ÷òí i ðéé l i ÷æí (Èåí åååí - åéååí å) Óí i üþþéöé í å åùé å i i i i çèöèé, í åí åí ðí ð, í i ðöéí åí åéé åñåí è ååí åí åí i ûí è i i åí åí è, ðí öý óæå í å ðåñí i èåååé ðí é åéåñöþ, éí ðí ðöþ í i åé ååí åå, ðåé åéå Èåí åååí - åéååí åí åéüö åþþéé åñåí èí i åí åí ååòü åñåí èí è åí åñéåí è. Á ðí æå åðåí ý Óí i üþþéöé åéå åóåéåé i i ñéå åñåí åððé Èåí åååí å å i i åí ðåñí ðååñå ååí i ðéåéèæåí í ûö Êþëü- òååèí i i (Èéýøòí ðí ûé, 1964:29,30). Èñöí åý èç åéå åí åñéåä çà È.Í. Åöí èéååñå i i å i åøåí çåééþ÷èöü, ÷òí «i åðåí é åùéå i åéå åí åäí èñü, í å åå åøåòéé Óí i üþþéöé, å åéý i åøåò åí åí åùé

ñî ñòàâéâí òâêñò Áî ëüøî é í àäí èñè» (Ãóí èëåâ, 1967:336). Òâì áî èåâ, åëoáî êî áí èeí óâ â ñî ååðæáí èå òâêñòî â, ó÷âí Úé óëî âëë, ÷òî ñâî èì í áðâùåí èåí Õî í üþêóê çàñòâåëè Áèëåâ- èåââí à «í ðëçí àòü ñâî è çàñëóâè è ååðí óòü åâî êî åâî ðó» (Ãóí èëåâ, 1967:332). Ñéââí åâòâåëüí í, åëåâéòëé - åâèòâòëí í í àý í àí òââéâí í ñòü èëòâòâòòðú í èâçâëå åâçääñòâåä í à íâùâñòâåí í í å ì í åí èå, èçì åí èå í í èëòë÷âñëèå í ðëâí òâöëè è åçâëyäü í ðââýùåé ýëëòü.

Í ò÷âòëéâùâ í ï òèåù åèëâåéòëéè çáó÷ò òæå â ñâì í ì à÷âéâ l àéî é í àäí èñè â ÷âñòü Ëþëü- òââéí à, åââ åâ åâòî Õ Èí èüâ- òââéí, í áðâùâýñü ê ñâî èì ñî åðâí åí í èeâí, í àñòî é÷èâí í ðí ñèò áí èì àòâåëüí í åûñëóòâòü åâî ðâ÷ü åí êí í öâ, áí èeí óòü â åå ñî ååðæáí èå è èçâëå÷ü óðî ê. Ýí òâòë÷âñëâý èí ðí í àöëý åâòî ðâ, áí ñëëòâòâåëüí àý Õî ðí à í àñòââéâí èý óñëëéââþò ýí í öèí í àëüí Úé í àñòðî é è õöäî æâñòâåí í í å áí çääéñòâåä ñâêñòå:

Í åâî í í åí áí Úé, í åâî ðí æääâí í ûé
òþðêñëèé í óäðûé èâââí, ý í ûí å
ñâë [í à öâðñòâî].

Í í þ ðâ÷ü ñëóòâéòå åí êí í öâ (í í èí í ñòüþ):
ñëääóþùèå çà [í í í é] í í è í èâäöèå ðí äë÷è,
í í è ñûí í âüý
ñî þçí ûâ í å í åí åí à [è] í àðî åû,
[ñòî ýùèå] ñí ðâââ åâëë òââé- åí ûò,
[ñòî ýùèå] ñëâââ åâëë òâðòâí û è í ðëëâçí ûâ.

.....

Í àðî å [è] åâëë ðí êóç- í åóçî â,
ýòó ðâ÷ü í í þ ñëóòâéòå ðí ðí ðâí üéí ,
êðâí êí åé áí èì àéòâ!³

³ Çääñü è åâéââ, çà èñëëþ÷âí èâí í åí åí ðâí í ûô, òëòâòü ãâþòñý í í èí èââ Ä.Ñôââéââí è «í í ýòéââ åðââí åþþðêñëí è èëòâòâòòðú è åâ ñðâí ðí åöëý â ðâí í å- èéâññë÷âñëèé í åðèí å» ñ óéâçâí èâí ñòðâí èëü (- í .. í åñëâ, 1976). Çääñü è åâéââ ñî èðâùâí í ûé åâðèâí ò

(E01 . N.10)

Øþðêñêèé í àðí ä í áúåääéí èâ,

Êàê âû äî ëæí û ñî çèääòü i ëäì åí í î é ñî þç,

β çääñü âûñåê!

[È] êàê, çàáëóæääýñü, âû Ðàñí' àäåòåñü —

Þ òàêæå çäåñü âûñåê!

Ãñå, ÷òî ÿ èì åë ñêàçàòü,

í à åå÷í îì êàì í å ý âûñåê!

Ãëyäy í à í åäî , cí àéòå,

í úí áøí èå í àðî ä [è] áåêè òþðêî á!

(ÊØÌ . - Ñ. 13-14)

Êæè áæáí í èç í ðéì áðða, í ní í áí áý öðæü ní ÷éí áí èý – ýðí í àñðàáæáí èý í àðí áó í í í áúáðáí áí èþ ðþðéññéèö í eáí áí, ní çááí èþ áæéí í áí áí níðáðñðåà, níi àñáí èþ ááí í ò ððñéñé èä, à òæðæá í ððááí ð-ððæü í áí ó-ðáí èý í í í áéí áððæí áí í ðí nái, éí ðí ðúð áàðí ð ñ-ððæé çí éí ðùí í ððáæéí í á ní í ððáðåðñðåðéè nái ááí í èðí áí ççðáí èý è áððáí áí è. Ëñðí áý èç ýðí áí, á Áí èüðøð è í àëüð ððæñðåð, í í ñáýðáí í ûð á-ðñðü Êþðü- ððæéí á, áæþðñý ððací ûð áæðæðøð-ðñéèå ní áððú í í áéðæí í í èð-í í ó ñóððí éñðåð, ñðáðáà áéí ðí áí çááèññéò í ò í ððáñðåðáí í ûð éà-ðñðå í ððáæðæé, èð ñái í áí èéí á è áñðå í í áððáí í ûð. í ðéí áðí í æý ððæí áí áððæü í áí áí níðáðñðåð è í í áððæéí èý, í í áí èþ Éí èüð ððæéí á, ýâéýðñý í áððáûé ðþðéññéèé èááí áà,

Í aii énai ey l aei é i aai ènè a - ãnou Èþeü- ðaaeír a ãaaðoný a ôi ði a ÈOí , Ái èuðay í aai ènù a - ãnou Èþeü- ðaaeír a - ÈOÁ, a i aai ènù ði í ûþeðeáa - ði í ü.

ñî çääí í ûé Áóí ûí - êääáí í i è Ëñòâí è- êääáí í i . Óñi áó ðàçâèðëý ýóí áí
í áùâñòâà í áyñí ýâòñý í óäðí ñòüþ, ñi áëí ñòüþ ñàí èõ êääáí í á,
èñi í eí èðâæéé èõ áí èe, áäðí í ñòüþ áåéí á è í àðí áà:

Í i è áûëè i oäðûí è êääáí áí è,

Í i è áûëè ñi áëúí è êääáí áí è.

Èõ i ðèêací ûâ ðí æâ áâäü áûëè i óäðû,

Áâäü áûëè ñi áëú.

È áâëè è í àðí á áûëè áâðí û,

Í i ýóí i ó- ðí i è ðâé è áâðææéè áí ñoäðñòâí .

Áâðæâ áí ñoäðñòâí , í i è í ñoùâñöâéýéè [ââí] çâéí í û.

(ËOÁ. – N.16)

Áâðí i i èý áçâèí i ñi áëâñèý âñâó ñëí áâ í áùâñòâà ýí i öèí i àëüí i
í i àðâðéèââðñý êâé í áâ ãðí áëí i á óñéí áâéá i i áâäü í áâ áâðí èí è
âðâââí è, óñi áâðí i é ðââæçâöèé áâ áí ûó i i ñi áâ á, i áâñi á+áí èý
çâæðí i èéæçí è i àðí áâ, ðí ñi i ñi áñðâðþò óéðâí èáí èþ i i áóùâñòâà
è ðâñðèðâí èþ ðâððèðòí ðèè äðââí áðþðéñéí áí áí ñoäðñòâà:

Í áâ ÷âëí áâ÷âñéèí è ñûí áí è i i è i ðâæéè

Áóí ûí - êääáí [è] Ëñòâí è- êääáí ñâëè [í à òäðñòâí]

Ñââ [í à òäðñòâí], áí ñoäðñòâí [è] çâéí í û

ðþðéñéí áí i àðí áâ,

Í i è i i äââðæèâæéè [è] óñðâðâæâæéè.

N ÷âðûðâðâð ñòí ðí i ñââðâ (áóéâ. ÷âðûðâðâ òâæà)

âñâ áûëè âðâââí è.

Í i éäý áâ éí i é,

[í àðí áyñùèâñý] á ÷âðûðâðâð ñòí ðí i àðí ñââðâ i àðí áû –

196   **Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅËÜÍ Î - T Í ÈÈØÈ×ÂÑÉT É
ÄÈÄAÆØÈÈ È A T ÐÔT Í ÑÈÈØ ÐÓT È×ÂÑÈÈØ T AÌ BÒT ÈÈÅO**

âñåo î í è t t êt ðèëë, âñåo î í è óñi ðëëëë.

Èt åâøèo át eit áu î í è çàñòåâëë ñéët í èòü [áit eit áu],

Èt åâøèo eit eáí è t í è çàñòåâëë t ðâëët í èòü [eit eáí è].

Ait åðåä, ait eit òü ait Èaäüðéaí ñéët é ÷åðt è,

í àçää, ait eit òü ait AEåëåçt uo ait ðt ò, î í è ðaññåëëë

(ÈØA. – N. 15-16)

Î ait àéit á ðâæëüí ûé æëçt è ðþðéit á àææt áit áðåit áit à Áóit ûí - èaââit à è Èñòåit è- èâââit à áûëë ðâæët í ûå ýit eit áu. T t ýot it ó, èâââëëèçèðóy í áðåçt í ðâðåñt i ðâæðâëët, èâët çâñtèot èët t ðâæðâëët í é èââit eit åëë, áðot ð ñòðåit èëñy óñot í t åëët åñâæþot ûé t t ðâæëüí ûí - åâðt ððâðt èâââit à. N ýot é òâæëþt Èt eit å- òââæt í ðt áit çâæðâðt èââþt áit æâñòââit í t áit í ðt èñot æââit èy èâââit åâðt uo ait ñóââðâë:

Èt åââit åââððoó áit eóâit á t åâit,

[A] áit èçó áóðây çâit èy áit cít èëëë (èëëë: áûëë ñit ðâit û),

t åææt ì èt è åit cít èëëë (èëëë: áûëë ñit ðâit û)

÷åëit åââðâñëët ñûit û.

t åâ ÷åëit åââðâñëët ñûit åit è t t è t ðâæâëë

Áóit ûí - èâââit [è] Èñòåit è- èâââit ñâëë [í à öâðñòâit]

(ÈØA. – N. 15)

Néâââðât t òit åðèòü, ÷ot t ðt èçâðat èët Yéüðâððø- èâââit à, Áèëââ- èâââit à t ðâââðâðëyit è áit ñóââðñòât áit t åü è áit t åü t t åðt ðýâðñy àëò áit æâñòââit í t é áit èë. T ðt ÷it, åâðt ð, áit çâðâùâyñt è ýot é èâââit, åûñòâit åâò èâët ðâèñt (Áóit èëââ, 1967:343), ñt ðt èy áit åâ áâñet í å-í t é ñt èët é, ñt ýüâé t åâ t èt åit è ÷åëit åâet t . T ait ðt åðt, èit åââit ðþðéë, t å t åâëy ñit åñâit èy t ò èèðâëñt èt èâü, ðâæt ñâit åit åü ðâðâëët èâðt è t å ðâæt í åâðt t é åâââëë:

Åâððoó t åâit ðþðéit à,

ðþðéñâëy ñâyñyit t åy çâit èy- áit åâ ðâët ñéâçâëë:

«Äà í å èñ÷åçí åò òþðêñèéé í àðî ä! — î í è ñêàçàëè. —

Äà áóäåò î í í àðî äî î !» - î í è ñêàçàëè.

Ì î åâî î òöà Ëëüöåðèø — êäååí à,

ì î þ ì àòü Ëëüáèëüå — êàòóí

í åâî , i î ääåðæàå nî ñâî åé åûñî ðû,

åî ò ðàê åî çâûñèëî .

(ÊØÁ. – Ñ.19.)

“Èì ý [è] ñêàâà òþðêñèî åî í àðî äà

äà í å èñ÷åçí óò!” — ñêàçàâ,

ì î åâî î òöà- êäååí à, ì î þ ì àòü- êàòóí

åî çâûñèåøåå í åâî ,

í åâî , äàþùåå åî ñóäåðñòåà, -

“Èì ý [è ñêàâà] òþðêñèî åî í àðî äà

äà í å èñ÷åçí óò!”, ñêàçàâ,

åî ò ðàê i î ñàäëëî [è i åí ý] êäååí î .

(ÊØÁ. – Ñ. 24-25)

Â i ðâäñòååéåí èè ååðî ðå çí à÷åí èå “åî åâ” î èèöåòåî ðÿååòñý
êàé ääéí î å í åçâåí èå åûñòåååí Åî åà, èî ðî ðûé åî ñî ðèí èî ååòñý êàé
î åî æåñòååéåí î å åâî , èî ðî å ó÷åñòåóåò åî åñåô äåéåò è í à÷éí åí èýö
éåååí åå — å i åðåçí ååí èè åî ñóäåðñòåà, åî éí åõ, i î ðî ååõ, óñî èðåí èè
ååí i êí ðí Üô í àðî åå å:

Ñî åðåâøèñü î í è ñî ñòåâèëè ñåì üäåñýò i óæåé (åî èí åå).

Öàé êàé i åâî äåéî [èí] ñèëó.

(ÊØÁ. – Ñ.20)

T i ñëå ýòî åî i î ååéåí èþ (i î i èëí ñòè) í ååå.

198   **Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Î - T Í ÈÈØÈ×ÅÑÉÍ E
ÄÈÄAÆØÈÈ È A T ÐÔÍ I ÑÈÈØ ÐÓÍ È×ÅÑÈÈØ T AÌ BÒÍ ÈÈÅÖ**

òàê êàê ó i áí ý áûëî ñ÷àñòüá [è] òàê êàê ó i áí ý

áÛëà óäà÷à,

ý i í äí ýe ê æèçí è áí ði áûé i í äèáí óòü í àði ä.

(ÈØÁ. – Ñ. 26)

Óáí èðè í å ði éüéî i í äääðæèåàåò, áî çâúøàåò êàääí à, í î ðóéî áî äèò áâí áî áí i úì è ääéñòåèýì è, ääåò ñèéó áâí áî éñéàí. Áðóäèí è ñéí áâí è, ääæå i í áäåù ðøðéí â í àä áðóäèí è í àði äâí è í ði äèéòí áâí û áî æåñòååí i í é áî éåé:

Òàê êàê í áâí i éàçàëí i èéí ñòü,

èí áâøèö áî ñóäàðñòâí i í èèøèë áî ñóäàðñòåà,

èí áâøèö éàääí à i í èèøèë éàääí à,

áðåäí â i í óñi èðèë.

(ÈØÁ. – Ñ. 21)

T i ä=åðéèåàÿ áî æåñòååí i í å i ði èñòí æääí èå êàääí ñéí é áéèñòè, àðâí ð ði ÷åò áî çâúñèòü T i èèøè÷åñéí á âåðòí áî èí ñòâí T ðåâèòåéé áàéé i àä äðóäèí è çí à÷èòåéüí úì è ñí ñéí áèýì è i áùåñòåà, ñ ðâí ÷òí áû í è ó êí áî i á áî çí èééí i úñéè i áî çí i æí i ñòè ñ i èí ñðåäí ýouñy. Yôí øäåù (óäåéüí ûá i ðåâèòåéé), áâéè, i ðéèåç÷ééè, áî áí à÷åéüí èéé, êí ði ðûâ, i áéäååí i ðåâäåéáí i úì áî áâòñòâí i è áðóæèí i é, èâðåéè ðåøàþñóþ ði éü á ñí öèåéüí i - i i èèøè÷åñéí è æèçí è ðâí i áâåí àåéüí i áî i áùåñòåà, ýâéyyñü ðøðéò÷åñéè ñâí i ñòí ýòåéüí úì è áî ñí i äéí àí è á ñâí èò i åñòí ûò óååéåò. T i ýòí i ó Éí èúâ- ðâæéí i ðâäí ñòâðåååò èò i ò èèøí áé ñâí i ñòí ýòåéüí i ñòè, i ðèçúâåÿ è áâðí i ñòè "í áâí ði æääí i i ó éàääí ó". T i i áí èþ àâòí ðâ, i ò áâðí i ñòè êåäåí ó áâéâí à è i àði äà, i i ä÷éí áí èý i àði äà êåäåí ó è áâéâí çââéñèò ñóäüåà áî ñóäàðñòåà è i àði äà. Åâði ð áñâí è ñðåäåñòåàí è ñòâðååòñý i áí ñí i áâòí, áî èåçàòü è i áðåäåòü ýòè èååé, ÷òí áû i i è åéóâí êí i ði i èééè á ñâðäöà èþäåé, áûéè áî ñí ðéí ýòü è i i ääåðæàí û:

Èç- çà ði áî , ÷òí òû òàéí â, áî çâúñèåøååí [ðååáÿ]

Òâí áâí êåäåí à [è] áâí ðâ÷åé i å i ñéóøàåøèñü,

Áði äèë òû i ðâçí úì çâí èýì ,

Òàì ñèëüí î (èëë: ââñü) èçí óðèëñý [è] èçââëñý.

(ÈÖÌ . – N.130)

Òþðêñêèå [è] î åóñêèå áâéè [è] í àðî ä, ñéóøàéðå!

Âñëè í åáî ñââðoo í å äââèëî ,

âñëè çâl ëy áí èçó í å ðàçââðçàëàñü,

òþðêñêèé í àðî ä, èðî í ðèââæ è âæáâè

òâî å åí ñóââðñðåí [è] òâî è çâéî í ú?

Òþðêñêèé í àðî ä, í í èâéñý!

Í áðâä ñâî èí í óäðúí èâââáí îí , åí çâúñèâøèí [òâáý]

ðâæè òâî åé åâðí î ñòè,

í áðâä ñâî èí åí ñóââðñðåí î , öí ðî øèí í í ñâî åé ñóðè,

òû ñàí ñí áðâøèé [è] åí í óñðèé

í èçî ñòü (çëî).

(ÈÖÁ. – N. 23-24)

Èæé âèäí î , àâðî ð í å î åðåí è=èâââðñý î í èñâí èâí î ÷ââèäí ûõ
í ðèçí àéí å í í èí æèðâæüí î åí ó=âñðèý åí åí å èñðî ðè=âñëèé æèçí è
í àðî åä. Åäí èí ðâðâñóþò ñí ðèâæüí ûâ àñí åéðû í ðî èñðî åýùååí .
Í áðâí í ðè=èí ó å ððâæ=âñéí è âæââèé í àðî åä è åí ñóââðñðåí îí
óñí àððèââåò í å å åí æüâí í âæâçáí èè, à å í åäâí èè í áùâñðâåí í ûõ
í ðââí å, å çââââí èè çâââðî å í ðââæí å è í åí ðââæüí îí åââââí èè
öí çyéñðåå:

Ðàçâå í ðêóäà- í èáóäü í ðèøèé í åâðûâ å í àí ðèðè [âí èí ú]

[è], ðâññâýâ, óââëè [òâáý]?

Ðàçâå í ðêóäà- í èáóäü í ðèøèé åí ðóæâí í ûâ èí í üyí è

[âí èí ú]

[è], í í åí åâ, óââëè [òâáý]?

**Í ÓÐÀÆÅÍ ÈÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Í - Í ËÈØÈ×ÂÑÉÍ É
ÄÈÄAÆØÈÈ È A Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Í AÌ BÒÍ ÈÈÄÖ**

Í àðí á ñâýùáí í úé Í ðþéáí ñéí é ÷åðí è, óú [ñàì] ðí äèë:

óú áí áðåä ðí äèë,

óú í àçàä ðí äèë.

Â çâì eýö, éoää óú ðí äèë, ðí ðí ðøåäí äey öåáý

áñéí áí ò ÷òí :

óáí ý éðí áü ðåééà, éàé áí áà,

óáí è éí ñòè éååéè, éàé áí ðú,

óáí á éðåí éí á í óæñéí á í ðí ðí ñòåí ñòåéí ðåáàí è,

óáí á ÷èñòí á æåí ñéí á í ðí ðí ñòåí ñòåéí ðåáúí ýí è.

(ÈØÁ. – Ñ. 23-24)

Áí æåñòåáí í á áí ñòí èí ñòåí éååàí ñéí é áéåñòè ñí i ðí áí æåàåöny éåååé
ééåèòí í á ñòè í ðåñòí éí áñéåééy í á éðí áé ðáí ñéí é äéí áñòèè,
ðåðåéåðí í é äey áí ñòí ÷í í é èéòåðåòòðú. Ááí í áy èååy, í áí ðí áð,
í ñí ááí í á yðéí á ðåðåæáí á á "Øåo- í áí á" Øéðåí óñè, í í çæå á "Éóòååå
áéééà" ("Áéåáí áåòí í á çí áí èá") ▷ Áåéåñååóí è. Äéí áñòèý í ðååèòåéé á
í áðåí é í á yí á áí áåååí á ååæå áí í èòé÷åñéí áí Éáþí áðñà – í áðåí áí
÷åéí áåéà á çâí eå í á ðååñòååéåí èyí çí ðí áñòðééöåå.

Ñéååöy áí ñòí ÷í í é ðååæéöèè, Éí eüä- ðååéí ðåéæå í ûòååöny ñâýçàòü
ðí áí ñéí áéå ðþðéñéèö éåååí áí ñ í á÷åéí áñååéåí í á áí í èðà. Áí áéí áí
ðåøååò áòó í ðí áéåí ó ñí áñåí ñí áðååí é í í çèöèè. Áí - í áðåñòí,
í òåðåñòååy áñå í ðí ñòåí ñòååí í á - áðåí áí í úá áðåí èöú è èñòí ðé÷åñééå
ååòú, í ðéòí á è í ðååéåí éå Áóí Úí - éåååí á è Èñòåí è- éåååí á í áí ñòè
é í èòé÷åñéí á ó í áðéèí áó ñí áðåí áéy í áåå, Çâí èé è xåéí áåéå. Çí á÷éò,
í èð ñòåñòååò áñååí áååñòé èåò. Óí ðý ýóí óýçåéí á áí áñòí áåòí ðñéí é
ðåí ðåçèè, ðåé éåé áûøåí áçååí í úá èñòí ðé÷åñééå èé÷í í ñòè æééé á
ñåðååééí á VI áåéå, á áñååéåí í Úé í èð áúé ñí áðåí áéy í èéééí í ú èåò
ðåí üøå, ðåí á áí áå ñóåí æí èé áééþ÷åò áéy èéééí í áðñí áæåé éåé
åéååí ñéóþ ðåí ü í áí áùååí í áí áðåçà çåùèòí èéí á ñóäüåú, èñòí ðéé
ðþðéñéèö í áðí áí á í á ñòé áñí í ñòåé í èðà è ýåéåí èé.

Áðåí áí í á í áñí í ðååòñòåé á áæåó ðí æååí èåí í èðà è í áðåñòí
ðþðéñéèö éåååí á á áñçüååéí ó áí ñòí éí áåååí á ðåçéé÷í Úá ñóæååí èý.
í ðé÷éí ó ðåéí é óñéí áí í ñòè Á.Á. Áóí èéåå í áúýñí ýåò ðåçðúåí í

èñòî ðè÷åñéî é òðàäæöè è í åæäó Õóí í ó è òþðéñéèì êàââáí àòî í , à òàêæå í áçí áí èáí àâòî ðà èñòî ðè÷åñéèò Òàéèòí â á ñâýçè í åðéí áí í áåééðåöèè (*Ãóí èéââ, 1967:340*). Í áí àéí ñ òàéèòí áûâí áí í ððóáí í ñí åéâñèòñý, òàé êâé óæå â í åðåééâæüí í áûñâ÷âí í ûó í àäí èñýô í à èéðåéñéî í ýçûéå òþðéè í áçââí ú í ðí ì èáí è ðóí í á (Aññééââ, 1897:3). Áí éââ áí áí , í àøè áí àéèçû í í çâí èýþò óðååðæåðòü, ÷òî í áí æåñòâæåí èå í í áí áí èñòî ðè÷åñéî áí í åðéí áà ÷åðâç í èòî í è÷åñéòþ Òàáóéó ñâýçâí í í ðâáí áí åðâí í áûáðâí í í è èéðåðåðòðí í é ðí ðí óéí é åâòî ðà. Éí èñâðåââéí ó í áí áóí àéí í áûéí ñí çâàðòü óí èåâðñâæüí ùé ýòèéâò åéý áéââáí áí áâí èý è åéðåæéçæöè èñòî ðè÷åñéî é åèçí è òþðéí â á çí à÷åí èè èâââæüí í é áí ñí è÷åñéî é ýòèéè. Í í ýòî í ó í ñí çí åðâæüí í ñí çâàâò èéðåðåðòðí óþ ñèðåðòþ, ÷åðâç áí ðí ðóþ í ðâáí í ðâââéýâò åâæüí áéðèâ áí í í çèöèí í áûâ áí àéí àöèè. Ðàñéðñâââý ñòðü óí èåâðñâæüí í é áí ñí è÷åñéî é ýòèéè, áûâââþñâéñý áóí áí èñò Á. Øââéöåð í èñâë: "Èñòèí í áý ýòèâá áí èí åâò åâñü í èð. Áñâ ýòè÷åñéî á áññâí åèò é í áí í ó ýòè÷åñéî í ó í ðí ðí öèí ó - í ðí ðí öèí ó áûñí áí áí ñí ðâáí áí èý è í í åâââðæâí èý åèçí è" (*Øââéöåð, 1988:230*). Éí áí í í èç ýòî é í í çèöèè ðâññí åððâââþò í èð è åèçí ü í àðí áâ í åðâûâ áðââáí åðþðéñéèå í ûññéèðâéè.

Áí - áòî ðûó, çââñü í áò í í åðí áí í áí í åðâ÷èñéâí èý áâí áâæí åèè èâé í åðâûó «âñâæåí ñéèõ», òàé è í í ñéââóþùéò êâââáí í â, à óí í í èí åþðñý ðí èüéí áí áñéî èüéèò êâââæüí ûó í ðââèðâæåé, áí ðí ðûâ í áðâçâ áâæè è ðâçâæâæè òþðéñéî á áñóâðñòâí, í í áââæâ áñâð åâââáí á, «í áóí áýñéòñý á ÷åðñðâð ñòî ðí í àò ñâââðâ». Á í åðéí á ððâæ÷åñéî áí í ðâáí ùâí èý òþðéí á Èèðââáí í á ñí åââðæèò í è í áí í áí áí è ððâðòí í áí èñòî ðè÷åñéî áí èí áí è, í áðâçoyé èâé áú ðâçðûâ ñðâæöè è í ðí åâæ èñòî ðè÷åñéî áí åðâí áí è, áâæäó áí áí, ÷òî çââñü í áò èâââæâ äéý ýòèçéðí åâí èý, èðí í á áí ðûâ ðþðéí á çâ ñâí áí åó, í í í ðââðæ÷åñéèé í áâí çí í æí í ñòþþ áâ í ñòñâñðâæâí èý:

Ñòââ áðââáí í ,

[í í] í á áóââ÷è á ñí ñòî ýí èè [÷òî - èéââ] ñâââæâðòü

[è] ñí çâàðòü,

í í (òþðéñéèé í åðí á) ñí í åâ í å÷éí èéñý [òàáââ÷âí].

Òàé í í í áí ððóââí á [è] ñèë

í á æâæâý í ñðâââðòü [òàáââ÷âí],

**Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Î - Î ÈÈØÈ×ÂÑÉÎ É
ÆÈÄAÆØÈÈ È Å Î ĐÖÎ Í ÑÈÈØ ĐÓÍ È×ÂÑÈÈØ Î AÌ BÒÍ ÈÈÄO**

òþðêñèéé í àðî á ñêàçàë: «Óí è-ðî æó- êà ý [ñâáý]!

Èñéî ðáí þ [ñâáý]»!

[è] í à÷àë èäöè ê äèååëè.

Óàéèì î áðàçî í, Éí èúá- ðååèí ñí çí àòåëüí î ï ðöî àèò î ò
í áðå÷èñéáí èý ðî áí ñéí áèý éàääí î á. Äey í ááí áàæí à í á ááí áàëí áèý
í ðååèòåéáé, à èö í i ðaéüí úá éà÷åñòåà, éí ðí ðúá áåëäþò ááí áí ñòí éí úí
í i ñèòü ðèòöé éàääí à. Õí òý áñá çàéí í úá éàääí ú áí æåñòåáí í úá, í i á
éàæäúé èç í èö i áæåò i i ñòí àòü òàé, éàé i i ñòí àëè èö éäääí ääöí úá
í ðååéé. Äðóæí è ñéí áàí è, ñéí ðáçèðöý i èö è ðååèüí i ñòü, ñòí i èðöý
åùñí èéö í ðååñòåáí í úö èåääéí á, ÷åðò è ðååèòåðåðí á, Éí èúá- ðååèí
åùðååòåòååò i i ðååëééí í úé èèòåðåòòòí úé ýòèéåò äey í öáí èé èå÷åñòå,
í i ñòí áí è i i áåääí èé i i ñéåäöþùèö éåääí á á í á i ðéí áðå áåóó
«áñåéáí ñéèö» i ðååèòåéáé. Äey í ááí ñàí i á áåääí á - áúýåèòü áåðí i ñòü
èéè í áååðí i ñòü éåääí á, áåéí á, í àðí áà çåååòàí i ðååéí á, éí ðí ðúá aey
áñåö ýåéýþòñy ñáí áí áðàçí úí éí áåéñí i i ðååèüí i - ýòè÷åñéèö
í i áåääí èé è ñí òèåëüí i - i i èèòè÷åñéèö i ðéáí ðéðí á áí èí ý óéðáí éáí èý
í i áóúåñòåà í àðí áà è áí ñóååðñòåà. Áñéè áéäáí i i èó÷éá - ýòí ðåçóéüòåò
ñí ððáí áí èý áåðí i ñòè éåääí á á è çåååòí úí èååýí i ðååéí á i i
óñòåí áéäáí i úí óñòí èéåúí i i ðí áí áçàéí i i ðí i ñòí áéäáí i i
èåðåðòé÷åñéí è ñéñòåí ú, ðí áåäà, i ðé÷éí ú óí áåéá ðþðéñéí áí
áí ñóååðñòåà éåæàò áí áçàéí i úö ðàñí ðýö, ðàçí i áéäñèýö è á i òèåçá i
çåååòí á i ðååéí á:

Í i ñéá ýòí áí è èö i éåäøèå áðåòüý ñòåéè éåääí áí è,

ñòåéè éåääí áí è èö ñúí i áüý.

Í i ñéá ýòí áí i éåäøèå áðåòüý i i áí áí i ñòåðøèí

áåäü í á i i ñòí àëè,

ñúí i áüý i i áí áí i ñòäà

áåäü í á i i ñòí àëè.

[í i ýòí i ó- ðí] è ñåéè [í à ðåðñòåí] í áðàçóí í úá éåääí ú,

[í i ýòí i ó- ðí] è ñåéè [í à ðåðñòåí] i èí òèå éåääí ú.

Èö i ðééàçí úá ðí æå áåäü áúéè í áðàçóí í ú,

âåäü áúëè í eî òè.

(EÖÁ. – N. 17-18)

Í í í áí èþ àâòî ðà, èì áí í í èç- çà í àðóðáí èý çàâåòî â í ðåäéêî â, à ðàéæå èç- çà í áååí èý í ðaañðååí í ûõ êà÷åñòâ í ñéåäóþùèõ êåååí í â, "èç- çà ðí áí, ÷òí èõ áåéè è èõ í àðí à áúëè í áååðí û, ðþðéñéèé í àðí à óððåðøëë ñâí é óæå í áðåçí áåí í úé í eåí áí í í é ñí þç è èøøëéñý ñâí áåí í ðaañðååí èåååí à" (EÖÁ. – N. 17-18).

Èåé èååéí úé í àñðååí èé ñâí áåí í àðí àà, Éí eûå- ðååéí èðåéí å ððóåí í í áðåæéååò ýòí í ðåæåí èå. Â ðí æå áðåí ý, í í èí ay ÷òí áåç í ðí øéí áí í áò í àñòí ýùååí è áðåðùååí í áðåðùååñý è ñðåúåå èñòí ðèè êí áåå ðþðéè áúëè í áðåðùååí í ûí è, í ðåðí ûí è è èí áéè ñâí å ñðååðñòååí. Í ýòí í ó í ò èøøå èñòí ðèè è í àðí àà áí ñééèøååò:

Âñý í aññå í àðí àà ñéåçåéå òåé:

«B áúëè í àðí áí í , èì áâøèí áí ñðååðñòååí .

Ãää òåí áðü í í á áí ñðååðñòååí ?

Éí í ó ý áí áúååþ áí ñðååðñòåå? – í á ñéåçåéå. –

B áúëè í àðí áí í , èì áâøèí êåååí à.

Ãää í í é êåååí ?

Èåéí í ó êåååí ó ý í òååþ ððóðåû [è] ñééñ?» – í á ñéåçåéå.

Òåé ñéåçåå, í á ñðåéå áðååí í ðåååå÷ñéí í ó êåååí ó.

(EÖÁ. – N. 19)

Í à áåçå ñéååí úõ ðååéøëé í ðåäéêî â ðþðéñéí áí í àðí àà, àâòî ð í ðåååéýò ñòí í ó í áóí àèí ûõ êà÷åñòâ äëý êåååí à: áâðí í ñòü, í óåðí ñòü, áåéåñòü, í òåååå. Í áéåååý ýòéí è áí ñòí èí ñòååí è, í áí èæåí ðåçåéååò í í ûõ áí ñòååðñòåå, í áúååéí ýòü í àðí áú, ñí ðåðí èòü áåðí í í èþ ðí áí áí áí ñòðí ý, í ñí chí áòü ñâí á èñòí ðè÷åñéí á í ðéçååí èå. Èí áí í òåé í ñòóí áåð ÿéüðåðéø- êåååí :

Éí áååà [èõ] ñòåéí ñâí üñí ò í óæåé (áí èí í á)

í àðí á, óðåðåðéåøëé áí ñðååðñòåå [è] èøøéåøëéñý

**Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÆÜÍ Î - Î ËÈØÈ×ÂÑÉÍ É
ÆÈÄAÆØÈÈ È Å Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Í AÌ BÒÍ ÈÈÅÖ**

êàâàí à

Í àðî ä, ñòàâøèé ðàáúí ýì è [è] ñòàâøèé ðàáàì è,

Í àðî ä, óòðàòèâøèé ñâî è òþðêñèèå çàéî í û,

Í í ñí çääë [âí í âü è] í áó÷èë çàéî í àì í í èö í ðåäéî â.

(ÈØÁ.- Ñ. 20)

Ýðèì è æå èääàæüí úì è êà÷âñòâàì è í áéäàæë è Êàï àâàí - êàâàí :

Í àä ðî è âëàñòüþ (í à öàðñòâî)

ñâë êàâàí í í í é äyäý.

Í í é äyäý, ñââ êàâàí í í ,

òþðêñèèé í àðî ä åùå óñòðî èë [è] í í äí ýë (âî çâûñèë):

Í àèéó÷øèô (åâäí ûô) í í ñäâæäé áî åàòúí è,

í àëî ÷èñéâí í ûô í ñäâæäé í í í áî ÷èñéâí í úì è.

(ÈØÁ. – Ñ. 21)

Áèéäå- êàâàí , í ò eeöà êî ðî áî í í åâñòâóðòñý åâñü öèëë òåâñòî â
í àéî é è Áî eüøí é í àäí èñè â ÷âñòü Êþëü- ðåäéí à, ðàéæå í àââæäí ýðèì è
åûñòèì è áî ñòî èí ñòâàì è è ñòðî áî ñéâæäóâò óñòî é÷èâî è òðåäèøèë
í ðåäéî â:

Í á ñâë [í à öàðñòâî] í àä êàéèí - í èáóäü

áî åàòúí í àðî äí í :

áí óoðè – áâç í èùè, ñí àðóæè – áâç í äâæäû,

í àä í è÷ðî æí ûí (ñéâáúí) [è] í èçéèí (í éí òèí)

í àðî äí í ý ñâë [í à öàðñòâî].

Í ú í áî åèëë ñ í èí í èâæøèí áðàòí í Êþëü- òåâæí í í .

”Í àøèì í òöî í [è] í àøèì äyäåé áî áûòúâ

èì ý [è] ñéàâà ì àðî äà äà ì å èñ÷âçí óò!" —

ñéàçàâ,

ðàäè òþðêñéî àî ì àðî äà ý ì å ñî àë í î ÷åé

[è] äí åì ì å ñéäæ [áâç äâæà].

Âì åñòå ñ ì î èì ì eääøèì àðàòì ì Êþëü- ðåâèé ì ì

[è] àì åñòå ñ äâóì ý ðàäæì è ý çàâî åâûâàë,

óì èðäý [è] iî åéâàý.

Òàé iððéî àðâðàý,

iððñî åâèí èâøèâñý ì àðî àú ý ì å åâéæ ì áí àì

[è] àî äî é (í å óí è÷òî ææë).

(ÊðÁ. — N. 25)

Â óñéî åèýö àî áí iî - äâî iððàðè÷åñéî àî ñòðî ý iî à òáðî ñòüþ êàâàí à iî äðâçóì åââèñü iððæäå åñââî àâî àî èí ñéèå äî åéâñòè è ðâéæí ðû êâé åâäý- iî eéî àî äðà. Äey Êî eüä- ðåâèé à è Õî üþðôéå àî éí à ðâæè àî åû-è, óñâðæå à åâ iî èñéâ è ùââðî ñòü iððe ðâñî ðâââæåí èè àî åûòî àî ñðâæè àî éñéâ — ýöî iî áí iî èç åéâåí ûð äî àðî åâðâæüí ûð êà÷åñòå iððâæðâæý. Iî ýöî ió à ðâéñòðå ñ àñòî é÷éâî iî àðî ðýþðñý àî áí iû å iñ ñî åñòî åñòå, çââî åââàí èý è ðâçâðâæåí èý òþðéå è àðóæëò ì àðî àî à, à ðâçóéüðâðå ÷åâî àâè öî ò èéè èí ié åââàí " iâéî ðî èé àî èí åé ñé ì àðî à", "iââé iââî é ì àðî à", "ñââææ àî åâðûì åââæí ñé ì àðî à". Iððâ àéâââàí èé Å.Â. Åâðòî ëüä, èî åâà iððåðò iðði, èâé åâðî ðû, iî ÷òè ñî ñéâçàí è ðâññéâçñââý iñâî èô ì âñ÷åñöý, çââûââþò "i iðð èèðòè ÷óæî è èðî àè à àí è iî åââ"(Åâðòî ëüä Å.Â., 1998: 10). Èâî ýöî åèéðî åâæî ñû ðââæüí ié åèçí üþ ðâî iââî ñðâæí åââæî àî åî iââðâðå è àðî åâæî à iâýçâðâæüí óþ ýòéâæðí óþ iî ðî ò iî åââæí èý åââæí åâ, ÷òî åââæðå èò iî ñî åèé è àððå å à åððââ.

Â ðî åéâ àðâî ý åðâæí åòþðêñéèå ì Úñéèðâæè ðî ðî ðî iî èí åéè, ÷òî iâí ié èç åéâæí ûð iðð-èí ðî åâéå àî ñóââðñòâà — ýöî iâí ðââæüí iâ ñçyéñòâî åâí èå. Èî ÷åââý ñòâî ü ýâéèæñü ðâçðóøðâæüí ié, iâí åââæí ié ñèéû åéý åóâðûââî ðâçâððéý, åûéå åâñî iâéé åéû åââæí åâ, ÷òî åââæðå èò iî ñî åèé è àððå å à åððââ.

**Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅËÜÍ Î - Î ËÈØÈ×ÂÑÉÍ È
ÆÈÄAÆØÈÈ È Å Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Î AÌ BÒÍ ÈÈÄÖ**

Î ðèçüâââò ê î ñâäëî ñòè, î ðâäëâââââò ðàçâèââòü ðòðàí çèòí óþ êàðâââí í óþ ðî ðâí âëþ, ÷òî î ðèí âñâò áî ëüøèå áî òî äû è áëââí î ì ëó÷èå:

Êî åäà òû èäâøü â ðó ñòðàí ó,
óþðêñéèé í àðî á, òû ì î æâøü í î åèáí óöü.
Êî åäà î ñòâââÿñü â î ðþéâí ñî é çâí eâ,
òû ì î ñòâââøü [ðî ëüéî] êàðâââí û,
ó ðââý í áò í eâèâéí áî áî ðý.
Êî åäà òû î ñòâââøüñü â î ðþéâí ñéí é ÷åðí è,
òû ì î æâøü æèòü, ñî çèââý âââí ûé í eâí áí í î é ñî þç.

(ÈØÁ. –Ñ. 13).

Èðèðèéà Èî ëüâ- ðââèí à í âââëüí î âèäí î ñòè ðþðéâí á, èô í âðâçóí í ûô äâéñòâ, î ðââðâðèâøèö î áùâñòâî á êðâé êâââëû è í èùâòû, ðâçýùà:

Óþðêñéèé í àðî á, ñûò òû èëè æâ áî ëí åâí ,
òû í á äöí àâøü í òî ì , áóäâøü áî ëí åâí èëè ñûò,
á ðâç í àñûòèâøèñü, í á äöí àâøü, ÷òî ì î æâøü áûòü
[í í ýöü] áî ëí åâí .

Èç- çà ðî áî ÷òî òû òâéí á, áî çâûñèâøââí [ðââý]
òâí åâí êââââí [è] áâí ðâ÷âé í á í ñëóøââøèñü,
áðî áèë òû í í ðâçí ûí çâí eýí ,
òâí ñëüí í (ëëë: áâñü) èçí óðèëñý [è] èçââëñý.
Î ñòââøèâñý òâí í í ðâçí ûí çâí eýí
òî áèëë áñâ í í ëóæèâûâ (áóêâ. æèâý è óí èðâý).

(ÈØÁ. –Ñ. 13)

Î àí î é èç î ñí î áí ûö èääé î ï ëèòè÷âñêî é äèääëòëëë è àì ýöí èëî â äðääí áòþðëñêî é ëèòåðàòòðû çàëëþ÷àáòñý â ñòðâí eáí èë ñí õðäí èòü ñàì î áñòí î ñòü ðþðëñêî é êóëüòòðû, î ñí çí áí èÿ ñí áñòâáí î ááí î ðääí ñòí áñòâá áàä í àä èí î é êóëüòòðî é. Á ýöí î áí ðí ñâ Éî ëëüðåâæí è ðí í üþëóé áäéí î áóðí û - è î è ñ áéóáí êí é áí ðå÷üþ áúðâæþò áóáèòåëüí ûâá î ñëäñòâèÿ, áí çí èéøëå á ðåçóëüòòðâ ñäëëæåí èÿ ðþðëî á ñ í àðí áí î òàáâà÷;

Á ýöí é ñòðâí â î ñââ,

ñ í àðí áí î òàáâà÷ ý ñðàâáí ýëñý.

Çí ëí ðí, ñâðääðí, ðí áëüí ûâá î àí èòëëè, ðåëë

òàé áâççâáí ðí î áàþùëé

í àðí á òàáâà÷ èí áë ðå÷ü ñëäæéóþ,

ðåëëà (ääðû) î ýäéëå.

Í ðåëüñäý ñëäæéî é ðå÷üþ, î ýäéëì è ðåëëàì è,

í ñâââéåéâé [é ñâââ] áàéâéâé î àðí áû.

Í î ñëâ ðí áí èâé [í è] î ñâëÿëëñü á î ëí ðí óþ,

(áëëçéî)

Í è ì àó÷ëëëñü òàí áóðí ûí çí áí èÿí .

(ÈÖÁ. - Ñ. 11-12)

Í ððëöåí èå êëòàéñêî é êóëüòòðû èçëääâðñý î ñëäæí áàðäëüí î, í ðë èí ðí ðí î ñí áâðæèòñý î ðääí ñòðâðääæáí èå î ò î ëèòëëë è î áñòðâæàðäëüñòâà "î èääðëó áðäðüâá ñí ñòðâðëèí è", í àòðääëéâæí èÿ "äððå í à àððåâá áâééâí â è í àðí á", á ðåçóëüòòðâ ÷ââí ðþðëè î ñâðÿëë ñâî þ í áçââèñèí î ñòü:

Èç- çà ðí áí ÷ðí èô áâéë [è] èô í àðí á

[áñëë] í áââðí û,

èç- çà ðí áí ÷ðí î áí àí ûëëë [èç] í àðí áà òàáâà÷

[áñëë] èæëâû,

208   **Í ÓÐÀÆÅÍ ÈÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Î - Í ÊÈØÈ×ÂÑÉÍ É
ÄÈÄAÆØÈÈÈ Å Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Í AÌ BÒÍ ÈÈÅÖ**

èç- çà áâî (ò.å. í ðèí àäéåæàâøèô é í àðî àó òàáââ÷)

ñí áëæçí èòåéâé,

èç- çà òî áî ÷òî îí (í àðî à òàáââ÷) ññí ðèë

í ëääøèô áðàòüââ ñí ñòàðøèì è,

èç- çà òî áî ÷òî îí í àòðåâéââæ äðóâ í à àðóââ

áâéâí â è í àðî à,

òþðêñéèé í àðî à óðàðàòëë ñâî é óæåâ í áðàçí ââí í ûé

í èâí áí í í é ñí þç

[è] èèøèëñý ñâî áâî í ðàâéâøââí êââââí à.

(ÈØÁ - Ñ.18).

Í ðè ýòî í Éî éùâ- òââæí ñèëüí î í á í áâéí ýâò òâáââ÷âé, òâé êâé íí è áûéè áðââââí è òþðêñéí áî í àðî áâ. Ñéââí áâðâæüí î, îí è í ñòðîí àþð òâé, êâé è áî ëæâí í í ñòðîí èòü èþâí é áðââ äey áî ñòðæââí èý ñâî èö öâéâé. Í í ýòî í ó áâéí í ââðû çââñü í á èèðâéöû, à í áââæüí í ââéâí ûâ, í áâí ñòðí éí ûâ í ðââðâéâé, «äóðí ûâ» è í èçéèâ í í ñòðîí èè èö áéèçéèö í ðèâéèæâí í ûô, äðóââë ñéí áâ í áùâñòââ, á ðâçóéüðâðâ ÷ââí òþðêñéèé í àðî à "ñâî èí èðââí èèí í óæñéèí í í ñòðîí ñòâë í àðî àó òâáââ÷ ðââí í", á "ñâî èí èñòðûí æâí ñéèí í í ñòðîí ñòâë ðââûí áé".

Ñ í í çèöèë Ééùâ- òââæí à óðàðàòâ áî ñòðâðñòââí í í é í áçââèñèì í ñòð òâñí í ñâýçâí à ñ óðàðòâí é ñàì í áûòí í ñòð è í àðî áî í é èðéüðöðû, òþðêñéí áî ðî áî í áî ýçûéâ. Í í ýòî í ó áâðî õ äéðââí í ñòðæâââò ñòðûí í ñòð õððâðí è èéðâéñéí è í í èððâéâ, í àï ðââæâí í í é í á í ñèââæâí èâ è óí è÷òââæâí èâ ðþðéâí á, èö áî ñòðâðñòââ í ððâí áâââí í ððâââí ðââí í ûô ñí í ñí áâ á. Ýòî í í èððâéâ "éí óðâ è í ðýí èéâ", í í èððâéâ "ðâçââëýé è áéâñòââö". Òâé, í èñâðâæëü ñ âéðââí èí é ñéâ ðâüþ èçí áðâæâââò í ãââëüí ûâ èâððâéí ûâ áââ è í áñ÷âñòâé, í áðâæâðûñô í àðî áî í èâé ðâçóéüðâò áî ñòðæââí èý í í èððâéâñââë õâéâé í àðî àâ òâáââ÷:

Òþðêñéèâ áâéè ñéâæèë [ñ ñâáý] òþðêñéèâ èí áí à

(ðèððéü).

Í ðèí ýâ òâáââ÷ñââé èí áí à (ðèððéü) òâáâââñââéò

Í ðàâèòåëåé,

êàääàí ó òàáäà÷åé î í è iî ä÷èí èëëñü.

Í ÿöüääñýò ëåò í í è í òääääæëë [åì ó] ñâí è òðóäü

[è] ñèëü.

Ñéâáóâò óêâçâòöü, -ðí ñòðâì eäí èå áâðâ-ü ñàì í áúðí ûð -ððò êðéüððöðü í ò êèðâæñéî áí áæéyí èý èí áâð äâáí þþ ñòñí ððþ. Áùâ í ðè áðí í àð (II á. äí í. y.) ððâí üþþ Ëàí ððâí Öçè- þþ áâð ñí áâðí èé xæðí - Ñéí - þ á í ððâí ñòðâðââæ í ò í ððéí áùâí èý èé êèðâæñéî é êðéüðððâ (**Áâðí ððâí**, 1946:492,493). È òâéñòû ãðââí áðþðéñéèö ððí è-âñéèö í àí ýðí èéí á áí í äü í í èâçüââþþ ñòñí èé-èâí ñòü èí áâ í ñí ððâí áí èþ ýðí è-âñéèö í ñí áâí í ñòðâé í àðí áâ, áâí í áù-+âââ è áúðâ á í í áûð ñòñí ðð-+âñéèö ñòñí áèýþ.

×òří áú ī áí àí óóü í àðří á, ēþräyì, ī ðí äåâøèì ñâí þ áâðó, ýçûé, "ñí áæäçí èòâèë" äåââëë áí eüøëå ī í äâðëë (Èeýøðí ðí ûé, 1964:21:27).⁴ ī í èì ày 1 i àñí 1 ñòü òâëî é ëeöâì àðří í é 1 i ëeðëëëë, ī ðåäëí ñòåðåâàÿ ñâí èò ñí i èâí áí 1 i ëeï á 1 ò èñòí ðë-âñëí é áâáú è 1 i ðâæäí èý á èóëüöðí 1 - èâäí èí áë-âñëí é áí ðüâå, ðí í üþêðé òâëæä 1 áðâùââðöñy é áûøáí àçââí 1 i é òâí á. 1 áí àëí á 1 ðeë-ëå 1 ò Éí eüä- ðâæëí á, åâí 1 i åâñòâí åâí èä ñâí àëëí ñü èëøü é 1 i èñâí èþ áí áøí áé èâí áú 1 ðí èñòí àyùââí. ðâí 1 á 1 áí åâ, 1 i ñðââñòâí 1 i åâí åðâí èý ðââñòââí 1 ûó åâðâæëé, 1 i åðí ðýþùëí ñy ðâðâðâí 1 i - «i 1 á-ëí èëñy òâââ-àí» - àâðí ðó ðââëí ñü 1 åðâââðòú 1 àðí áí óþ ðââââæþ:

Þ ñàì , ì óäðûé ðî í üþêóé,

áuë áî ní̄ èòàí â äóóå áî ñóäàðñòåà òàáâà÷åé.

Óþðêñêéé í àðí ä i i ä÷éí èëñý òàáâà÷àí .

Øþðêñêèé í àðí ä, í å èì åâøèé [ñâî åäî] òàí à,

î ò òàáâà÷âé î òäåëèëñý [è] î áðâë [ñâî åâî] õàí à.

Î ñòàâèâ [ñâî âäî] òáí à, î í ñí î âà ï î ä÷èí èëñÿ òàáâà÷àì .

Í åáî òàê âî ò ñêàçàëî : «ß äàëî [òååå] õàí à!

† ñòàâèå ñâî åâî õàí à, òû í î ä÷èí èëñý!»

Âí ò èç- çà í î ä÷èí áí èÿ í åáî [åäî] è í î åóáèëî .

Øþðêñêéé í àðî à i i äèá, èñ÷åç, óí è÷òî æèëñy.

(OÍÍ . - N. 38)

Ýôr ò i i i áí ò i ðáí ü áâæáí , ðæè éæè çâánü i i éacáí à i á ðí eüéí áí ðúáá
áí nöðaaðñöð, i i áí ðúáá éðóeüðóð, áí ðúáá áâðó i i èðí áí ççðáí èé ý
i èðí i ùðóùáí èé. Áñðaðñöðááí i i , i ðí öðññ ñæéæáí èý áâðó éðóeüðóð á
i i áâðó èñðòl ððééí - i i éððòè-ðññéðò öñëí áèýð i ððéáí aëð è ðàcððóðáí èþ
i áñ-í ûð öñòí ýâðøðñý ððâæððéé ðþðéí á. I áí aëí ñí çäàðæéè
i i éððòè-ðññéí è áèââððéé è áñáá ñí á áñéé èððøðáí û ððâæððéí i i áí
i aëáí i áí eí i ñâðâæðèí à, eí ðí ðûé èí áë ñâí é i i éæððæüí ûð á è
i ðððøðæðæüí ûð i i i áí ðû.

Ó òý äeäääéöðè÷åñééå óñòðáí î åéè Éí eüä- ðäääéí à è ðí í üþþéóéå í í
í î åèì ñí öeäæüí î - í í eëðè÷åñéèí áí i ðí ñàí áúéè åäéí ûí è, ðái í å
í áí åå èo åçäéýäú î ðí èé eë÷í î ñòðé å èñòðí ðéè ðþðéí å ðäñòí åèéèñú. Èäé
çäùéòí èéé èääí î åéè Áeäää- êäääí à, Éí eüä- ðäääéí í ðí áí çäéäöäé
yöðééåöí óþ í î ðí ó èääääéüí î áí êäääí à, áí çäåéé÷éäåé í î ñòðí èé
«áí æåñòðåáí í ûö» í ðäåéðäééé, í ðeçüåäé è ñí eí ÷áí èþ åñåð ñéí åå
í áùåñòðåáà áí èððåå êäääí à í å çäåééñéí î ìò èõ ñí öeäæüí î áí í î eí æåí èý
ðäääé ñí åñáí èý è óéðäí éäí èý áí ñòðååðñòðåá. Á öäéí í ðí í üþþéóé

Í í áääåðæèåäé ýðó ó áñååñí ñóääðñòååí í óþ èääåí éí áèþ. Í í á ðí æå áðåí ý í í iñ äðéèåäé çí à-áí èå ñåí áé èñòí ðè-åñéñí é ðí èë èåéé í óäðí áí ñí áåðí èéà á èö í iñ èðéð-åñéñí óñí áðååð, í éí ðí iñ «çååñé» óí í iñ ýí óñü á ðåéñòååð. Éí èñå- òååðí. Õaðåéðåðçóý ýðí, N.A. Éeýðòí ðí úé ñí ðåååååééåí í èñåé: «Ñ óí é æå ñóðåñðüþ, éåéåý í áóðæåéå Áðéåå-éåååí á è èñí í iñ èðååéý áåí áí èë, Éí èñå- òååðí á í ðí ñéååéýðü í áåééåé í ðåéñòååðåééåé èåååí ñéí áí ðí åå, Óí í üþéóé óååæååð-÷èðååðåéý, ÷ðí áåç áåí í í ñéååéåé í á è ååéüí í á í áå åðéí ñü áåç áåí ó-åñðòéý è ðóéí áí åñðåå» (Éeýðòí ðí úé, 1964:70).

Áåéñòååðåéüí í, í á ðí èñüéí ñí ÷éí áí èý Óí í üþéóéå, í í è ååí èé-÷í áý æéçí ü ýåéýåðñý óí èéåéüí ñí í ðí èåí áðí í áí ñí ðéðí èý í áðéðí ðéçí á è í óäðí ñòé. Nàí è èéðåéñééå èñòí ðéðéé ñåéååðåéüñðåðóþò í á èñééþ-÷èðåéüí í é ðí èë Óí í üþéóéå á áí ññòåí í åéåí èé áðí ðí áí ðþðéñéí áí èåååí áðå. Á ýðí í ñéåçåéí ñü, í ðååéåå áñåååí, áåí áññí áéý í áðaçí áåí í ñòü, äéí èí í áðé-åñééé óí, áééèýðåéüí úé áåðí ðéðåð èåé áí óððé í ðååñ, ðåé è á í áåéåóí áðí áí í í iñ åñðòåååå. Nñúéåýñü í á áí ñòí ÷í úå èñòí ÷í èééé, èçååñðí úé ðþðéí èí á N.A. Éeýðòí ðí úé í èñåé, ÷ðí á ñòí èé-÷í í é èéðåéñéí é èí í áðåðí ðñéí é ðéí èå áåðé ðýðå áðéñééð áðéñóí éðåðí á, á ÷éñéå áí ðí ñóðå åúé è Óí í üþéóé, í åðýåó ñ èéðåéñééí ýçüéí í èçó-÷æéé èí í áðéñééå çåéí í û, óñòåí í åéåí èý, èñòí ðé-÷åñééå ðððåå í í áåí áåðåðé-åñééí áéðoàí (Óððþðé Ý., 1998. 14).⁵ Í í áí çåðåñåýñü í á ðí äéí ó ñ ýðéí í áðí í ñí áååååñí í, í í è ñðåí í áéééñü í áí í èí ñí è áí ððåí è çå ñåí áí äó ðþðéñéí áí í áðí äå è áí ñóååðñòåå (Éeýðòí ðí úé, 1642:27,30). Ëí áí í í çå ñåí è ñí áéüá í í çèöéè, í áåí í í èåååðü, í í í í èé á ðþðüí ó á í áðéí á ðþðéñéí áí áí ññòåí èý 681 áí áå, éí ðí ðí á í ðååðí áéí í í ðååæåí èå (Éeýðòí ðí úé, 1964:27). Áóí áý, ÷ðí áåí áåðí ðéðåðí í í áæí í áí ñí í èüçí áåðoüñý á óñí èðåí èé í í áúó ðþðéñééð í ýðåæí èéí á èéðåéñééé í ðååæåéüí Áåí Áýí - èé í ðååéýåó áåí è í í áñòåí õàí ñ õàí, ÷ðí áú í í í áí áí ðéðóü èö ñååðoüñý áåç ñí í ðí ðéåééí èý. Í áí áéí Óí í üþéóé í á èéçí áí í èéé, áí ñí í èüçí áåååðéñü ýðéí óåí áí ûí ñéó-åàí, í í í åðåðåéé í á ñòí ðí í ó í í áñòåí õåå, ñòåå èö èååí èí áé-åñééí í ñóðååí èéí í, áåðí ûí ñí áåðí èéí í áí áéý Yéüðåðéð. Í í èéí ñí áðåðé Yéüðåðéð, èç çå èéçí áí Ú Éåí áååí - éåååí á í í ðí í ðáéí èþ ñóðååééí áí áéé í áðååí áí, á ÷éñéå áðóåéð í ðéåééæåí í ûó èåååí á, Óí í üþéóé òåéæå áéåçåéý «í áóåí áí ûí», ÷ðí

⁵ Èéðåéñééé áåí ð áåðæåé í ðé ñååå ñóðååéé í áåé í ðååæåéé óååéüí úó áéåååí èé è í áó-åé è ñåí áí ó í áðåçó æéçí è, í ûøééí èþ, á çåðåí èñí í èüçí áåéé á í ðí áåååí èé ñåí áé í èéðééé í á èö ðí áéí á. Éåé í ðååæéí, í í è í ðéí èí áéé èéðåéñééå èí áí á, æåí èééñü í á èéðåéñééó í ðéí óåññåó èéé áí ÷åðýó éåéí áí - èéåí áññí èí í ñóðååéé í áí í ðéååí ðí áí, áúååååí úó çå í ðéí öåññó.

**Î ØÐÀÆÅÍ ËÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Î - T Í ËÈØÈ×ÂÑÉÍ É
ÄÈÄAÆØÈÈ È A Í ÐÖÍ Í ÑÈÈÖ ÐÓÍ È×ÂÑÈÈÖ T AÌ BÒÍ ÈÈÅÖ**

Í ðèâåâéí é óí í ë-àí èþ ááí çàñéóá á ðâéñòåö Í èúâ- ðâåéí à. Í ð-àýâøèñü ñâí èí í í ëí æáí èáí , í òàéæá ðåøèë í ðâåøèòü ñâí èí ñí ÷éí áí èáí .

Èæé í ûñéèðåæü ñâí áé ýí í öè, Óí í üþéóé í ðèâåðæéâåðñý ðèéí ñí ðèè áéèçí à. Óí ðý í í èñéèþ-àåò áí æåñòåáí í í áí í à-àéà í èðà, òåí í á í áí áå, ñ÷èðååò áéäåí ûí á æéçí è çáí í ûá áåéñòåèý èé-í í ñòåé. Áñéè Í èúâ-ðåæéí í áí í çí à-í í ðåååí çí í ñèò èååæüí ûó èåååí ááí, óí Óí í üþéóé í ðý í ðåæçüåååò, ÷óí èåååí û çí áþò í á áñå í í áðí áí í ñòè á ðåæüí í ñòè è í óæååþþñý á ñí áåòåö, áñéè Í èúâ- ðåæéí í ðåøðååò èéðåéñéþ ðéøüðòðó, óí Óí í üþéóé ñ áí ðåí ñòþþ ðí ðí á-àåò, ÷óí áí ñí èðåí á äóöå áí ñòååðñòåå òåååå-åé, ñ÷èðåæñý áí èúøèí çåùéòí èéí í ðþðéñéí é óðéøüðòðû è ñòðåí èéñý çåñòååèòü, òåí à í ðéçí àòü ñâí è çåñéóåé è ñí áåòü.

Òåéèí í áðåçí í , í àó-í ûé áí àéèç áðååí áðþðéñéèö ðóí è-åñéèö í àí ýóí èéí á í í èåçüåååò, ÷óí ðâéñòü áåéðåøèí í í ûó áí ççååí èé ñòååí áåååéí áúó áðååí áðþðéñéèö í ûñéèðåæåé çåð-àò èåé í àñòååéåí èå í í ðí í èáí , á èó í í èéðè-åñéàý è ñí öèåæüí áý í í èáí èéá í ðååðåøèåñü á í åçèååðåæüí óþ áéäåéðééö.

ÈÑÍ T ËÜÇÍ ÅÀÍ Í Àß ËÈØÅÐÀØÓÐÀ

Ååååð-í àí ý èéè Çäí èñéè Ñóéðåí à Ååååðà. Èçä. Á í í èí í í ðâéñòå í . Èéüí èí ñéèí . – Èåçåí ü, Òèí . Èí í . Óí - òå, 1857.

ÅÅÐÒÍ ÈÜÄ Á. Á., (1998), Åååí åäöåòü èåéøèé í í èñòí ðèè ðóðåøéèö í àðí áí á Ñòååí áé Åçèè, Åéí àòü.

ÅÅÐÍ ØÒÅÍ Á. Á., (1997), Èçåðåí í ûá òððäü, Ó.1.

ÅÅÐÍ ØÒÅÍ Á. Á., (1944, 1947), Èñòí èé èéðåèçñéí é èéðåøðåòðû // ðóðåòü Èí ñòèðóðå ýçüéà, èéðåøðåòðû è èñòí ðèè ÈéðØÅÍ ÑÑÑÐ, áúí .I. Õðóí çå, Èçä- áí ÈéðØÅÍ ÑÑÑÐ.

ÅÅÐÍ ØÒÅÍ Á. Á., (1946), Ñí öèåæüí í - ýéí í í è-åñéèé ñòðí é í ðóí í í - áí èñåéñéèö ðóðí è VI-VIII áåéí á. Áí ñòí ÷í í - ðþðéñéèé èåååí áò è èúðåùçü, í . È.: Èçä- áí Áí ÑÑÑÐ.

ÅÈ×ØÐÈÍ Í . ß., (1950), Ñí áðåí èå ñååååí èé í áðí áåò, í áèøååøèö á Ñòååí áé Åçèè á äðååí èå áðåí áí á, Ó.1, í . È., Èçä- áí Áí ÑÑÑÐ.

ÂÅÑÈËÅÂ Â. Í., (1897), Êèòàéñêèå í àäi èñè â ï ðöî í ñêèö í àì ýóí èêaô â Êí ñöî öäéäàì å è Êàðâåäàëäàñóí å // Ñáî ðí èê òðóäî â ï ðöî í ñêî é yéñi åäèöèè, Ò. III.

ÃÓÌ ËËÅÂ È. Í., (1967), Äðââí èå òþðêè, Í .

ÃÓÐÅÄÈ× Â. B., (1972), Êàðââî ðèè ñðâäí åâââî áî é êðéüððû, Í

ÆÈÐÌ ÓÍ ÑÈÑÈÉ Â. Í., (1968), ï ðöî í ñêèå í àäi èñè – ñòèðè èëè ï ðî çà? // Í àðî äü Áçèè è Áðèèè, 1 2.

ÊËßØÖÎ ÐÍ ÜÉ Ñ. Å., (1964), Äðââí åòþðêñêèå ðóí è÷âñêèå í àì ýóí èëè êâé èñòî ðèè í èë i ï èñòî ðèè Ñðââ. Áçèè, .I .

ÊËßØÖÎ ÐÍ ÜÉ Ñ. Å., (1992), Ýí è÷âñêèå ñþæâðû â äðââí åòþðêñêèö ðóí è÷âñêèö í àì ýóí èëè // Áî ñòî è., 1 5;

ÊËßØÖÎ ÐÍ ÜÉ Ñ. Å., ÑÓËÖÄÍ ï Å Ò. È., (1992), Êâòî í èñü òðâð ñüñý÷åëâðèé, Êàçàõñòáí , Åëi à- Åòà

ÊÍ ÐØ Ô. Å., (1909), Äðââí áéðèé í àðî áí Üé ñòèðò ððâðâðèé ï èâi áí , Ñ. – Í . Çài èñèè Áî ñòî ðí i áí ïðääëäí èÿ Ðóññéî áî àððâî èí áè÷âñêî áî í áùåñòâà, Ò. XIX, áúi .II.

ÊÜÄÜÐÅÅÅÅÅ Ð. Ç., (1996), Ýí íñ «Í àí àñ», Åáí åçèñ, Í í yòèëà, Ñéàçàðåëüñòâí , Å.

Í ÀËÍ Å Ñ. Å., (1959), Í àì ýóí èëè äðââí åòþðêñêî é í èñüì áí í ï ñòè Í i áí èëè è Êèðâèçèè, Í . È. Èçä- áî Áí ÑÑÑÐ.

Í ï ÊÐÚÍ ËÍ Å., Í ËÍ ÑÈÑÈÖ Å., (1990), Í åèçâåñòí Üé Áàðñ- áåå // Ñí åâðñêàÿ Êèðâèçèÿ, 3 Òââ.

Í ÕÔÔÀÐÎ Å Å., (1960), Í àäi èñè ñ èí áí áî Áàáóðà â åâððî åüýö Çàðâðøäí à, Í . Èçä- áî áí ñò. èëò- ðû.

Í ÕÔÔÀÐÎ Å Å., (1987), Õþðêñêèé ñòèðò â ñðâäí èå åââà, Êàçäí ü, Èçä- áî ÈÃÓ.

Í ÐÀÖÌ Áí ï Å Í., (1983), Í í yòèëà í àì ýóí èëà Êþëü- ðââëí ó: Áâðî ðåô. äèññ. èâí å. Õèëî è. í àóé, Õàøéäí ð.

ÊÓÄÄÅÅÅÅÅÍ ï Å Ñ, ÑÜÄÜËÍ Å Ñ., (1982), Í ðöî í -áí èñâé òââñòâðè // Í òâ. Ðâä. Ô.

**Î ØÐÀÆÅÍ ÈÅ ÑÍ ÖÈÅÉÜÍ Î - Î ËÈØÈ×ÂÑÉÎ É
ÄÈÄAÆØÈÈ È Å Í ØÐÔÍ Í ÑÈÈÖ ØÓÍ È×ÂÑÈÈÖ Î AÌ BÒÍ ÈÈÄO**

ÑÒÅÄÅÄÅÄÄ Ä. Ä., (1976), Î Íyðøêà äðåâí àðþðêñéî é èèðåðàðóðû è åå òðàí ñòî ðí àöèÿ à ðáí í å-ééaññè÷åññééé î åðèî ä, l.

ÑÒÅÄÅÄÅÄÄ Ä. Ä., (1969), Åùå ðàç í á í ðööí í í - áí èñåéñéèö òåéñòåö èàé í ðí èçååäåí èýö í íyçèè // î àðî äü Äçèè è Åôðèè, 1 2.

ÑÒÅÄÅÄÅÄÄ Ä. Ä., (1966), Î Íyçèÿ äðåâí èö öþðéî â VI-VIII ååéî â, l.

ÑÒÅÄÅÄÅÄÄ Ä. Ä., (1963), Î Íyçèÿ í ðööí í í - áí èñåéñéèö öþðî ê // î àðî äü Äçèè è Åôðèè, 1 1.

ÑÒÅÄÅÄÅÄÄ Ä. Ä., (1965), Î Íyçèÿ öþðéî â VI-VIII ååéî â, l.

ØÐÎ ßÉÎ Ä l. Ä., (1963), Áí àëî åèè ååðî è÷åñéî í ó ýí í ñò öþðéî ýçú÷í ûö í àðî äî å á í ðööí í í - áí èñåéñéèö í àì ýòí èéåö // Õî èüééí ð è èñòî ðè÷åñéàÿ ýòí í åðåðéÿ, l.

ÓÑI ÁÍ Î Ä Ö. Ö., (1984), Äðåâí èå èñòî êè öþðéñéî åî ñòèöà, Èàçàí ü. Èçå- åî ÈÄÖ.

ÓÓÐØÈÖ Ý., (1998), Î àðéàí à-Äåââí ü-Óåðââí à, Ä.

ØÅÄÉÖÅÐ Ä., (1988), l èðî åî ççðåí èå èí åèéñéèö í Úñéèòåééé // l èñòèéà è ýøèéà. // Åí ñòî ê è çàï åä. Èññéåäî åàí èÿ. Î åðåâî ä. Î óáéèéåöèè. – l.

Ù ÅÐÅÄÅÄ Ä. l., (1961), Ñí î ðí í ðåí èå åééèòåðàöèè è ðèòî û å öþðéñéî í ñòèöî ñëî æåí èè // î àðî äü Äçèè è Åôðèè, 1 2.

ÝÐÅÄÅÄÄ Ä., (1999), l àëî èçó÷åí í ûå ñòðåí èöû èñòî ðèè èèðåèçñéî é èèðåðàðóðû, Ä